

Tvorba žargonizama u hrvatskom jeziku

Domorad, Bernardica

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:431890>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Mađarskoga jezika i
književnosti

Bernardica Domorad

Tvorba žargonizama u hrvatskom jeziku

Diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Ana Mikić Čolić

Osijek, 2019.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Mađarskoga jezika i
književnosti

Bernardica Domorad

Tvorba žargonizama u hrvatskom jeziku

Diplomski rad

Humanističke znanosti, filologija, kroatistika

Mentorica: doc. dr. sc. Ana Mikić Čolić

Osijek, 2019.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 20. kolovoza 2019.

Bernardica Domorac, 0122219269

ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Funkcionalni stilovi u hrvatskom standardnom jeziku	2
2.1. Znanstveni funkcionalni stil standardnoga jezika	2
2.2. Administrativni funkcionalni stil standardnoga jezika.....	3
2.3. Publicistički funkcionalni stil standardnoga jezika	3
2.4. Književnumjetnički funkcionalni stil standardnoga jezika	4
2.5. Razgovorni funkcionalni stil standardnoga jezika.....	4
3. Žargon/sleng/argo/šatrovački govor.....	6
3.1. Stavovi prema žargonu	7
3.2. Žargon i žargoni.....	8
3.3. Jezično-stilska obilježja žargona	8
3.4. Odnos funkcionalnih stilova i žargona	9
3.4.1. Žargon i razgovorni funkcionalni stil	10
3.4.2. Žargon i znanstveni funkcionalni stil.....	11
3.4.3. Žargon i publicistički funkcionalni stil	12
4. Tvorba riječi	13
4.1. Tvorbeni načini.....	13
5. Tvorba žargonizama u hrvatskom jeziku – istraživanje.....	16
5.1. Metodologija prikupljanja korpusa.....	16
5.2. Sufiksalna tvorba	18
5.3. Prefiksalna tvorba	19
5.4. Prefiksarno-sufiksalna tvorba	21
5.5. Polusloženice	22
5.6. Preuzimanje i modificiranje stranih riječi	23
5.6.1. Morfološka i tvorbena prilagodba imenskih posuđenica	23
5.6.2. Morfološka i tvorbena prilagodba glagolskih posuđenica	24

5.6.3. Morfološka i tvorbena prilagodba pridjevnik posuđenica	25
5.7. Skraćivanje riječi	26
5.7.1. Afereza	27
5.7.2. Apokopa.....	27
5.7.2.1. Paralelni oblici.....	29
5.7.3. Kombinacija apokope i afereze.....	30
5.7.4. Stapanje.....	30
5.7.5. Univerbizacija	32
5.8. Metafora.....	35
5.9. Metateza.....	36
6. Zaključak.....	37
7. Literatura i izvori.....	38

Sažetak

Jezik kao sredstvo sporazumijevanja prilagođava se potrebama društvene (jezične) zajednice. U komunikaciji se tako javlja potreba za obogaćivanjem leksika kako bi govornici izrazili sadržaj svojih misli za koje u njihovu jeziku ne postoji odgovarajuća riječ. Nasuprot standardnim idiomima stoje nestandardni idiomi među kojima je i žargon kao razgovorni nestandardni varijetet. Iz potrebe za afirmiranjem identiteta i osjećaja pripadnosti grupi proizišli su specifičnost žargonske tvorbe riječi i rječnički sustav. Žargon kao razgovorni jezični varijetet nastaje kao rezultat spontanoga verbalnog stvaralaštva. Uvidom u žargonsku tvorbu riječi zaključuje se da žargon slijedi hrvatske tvorbene postupke i formante. Žargon poštuje norme tvorbe riječi u općem jeziku, ali novije žargonske riječi koje svakodnevno nastaju pokazuju da žargon nastoji slijediti europske i svjetske tvorbene trendove. To se u prvom redu odnosi na nastanak stopljenica po uzoru na engleski jezik te preuzimanje i modificiranje stranih riječi, ponajprije anglizama, koje podrazumijeva fonetiziranje etimoloških oblika, preuzimanje posuđenica kao cjelovitih leksema sa stranim sufiksima (-*er*, -*ing*), dodavanje domaćih formanta (-*uša*, -*ić*, -*ati*, -*irati*) posuđenicama. Na temelju prikupljenoga korpusa žargonizama utvrđeno je da su sufiksalna tvorba i skraćivanje riječi, koje u ovome radu obuhvaća apokopu, aferezu, kombinaciju apokope i afereze, stapanje i univerbizaciju, te preuzimanje i modificiranje stranih riječi najplodniji tvorbeni postupci kojim nastaju žargonske riječi, ali žargonskoj tvorbi riječi pridonose i sljedeći tvorbeni mehanizmi: prefiksalna tvorba, prefiksarno-sufiksalna tvorba, polusloženice, metafora i metateza. Pomoću svih navedenih tvorbenih postupaka nastaju spontani, maštoviti, kreativni i jedinstveni izrazi svojstveni govornicima zatvorenih grupa i pojedinih profesija koji njihovim pripadnicima služe za identifikaciju i međusobnu komunikaciju.

Ključne riječi: žargon, tvorbeni postupci, sufiksalna tvorba, skraćivanje riječi

1. Uvod

Žargon kao razgovorni jezični varijetet prelazi okvire standardnoga jezika pa se uglavnom negativno vrednuje u opoziciji sa standardnim, stoga među hrvatskim jezikoslovcima nije do sada postojala ozbiljnija težnja da se pojam žargona teorijski obradi. Unatoč različitostima u nazivlju i određivanju žargona, utvrđene su neke opće jezično-stilske značajke toga neformalnog jezičnog varijeteta: svi se slažu da je žargon kratkoga vijeka, da je vezan uz određene društvene skupine te da je kao razgovorni jezični varijetet ispod razine stilski neutralnoga jezika. Dosadašnja proučavanja žargona uglavnom su se odnosila na popisivanje žargonizama, ali i sastaviti *aktualan* popis žargonizama prilično je težak posao jer žargon je po svojoj naravi nestalan i promjenjiv pa brzo i lako nastaju novi žargonizmi, a oni slabije korišteni isto tako brzo i lako padaju u zaborav govornika (Pintarić, 2010: 92).

Cilj je ovoga rada navesti i opisati tvorbene mehanizme kojima nastaju žargonske riječi, stoga je za potrebe rada prikupljen korpus žargonizama iz različitih izvora na kojima je provedena tvorbena i semantička analiza. Analiza korpusa pokazuje da žargonizmi najčešće nastaju sufiksalsnom tvorbom i skraćivanjem, što znači da žargonska tvorba riječi slijedi hrvatsku tvorbenu tradiciju. Ipak, značajan dio korpusa čine žargonske posuđenice kojima se nastoje popuniti leksičke praznine u žargonu, ali i biti u skladu tvorbena trendovima. Riječ je o žargonizmima vezanima uz računalno nazivlje i internetsku komunikaciju, ali posuđivanje se posebno veže uz govor mladih jer oni njime *...konstruiraju urbani mladenački identitet uključen u suvremene i popularne kulturne trendove* (Skelin Horvat, 2015: 71). Važno je napomenuti da je analiza provedena sa stajališta tvorbe riječi, ali se u dijelu u kojemu se govori o preuzimanju i modificiranju stranih riječi za potrebe rada zašlo i u područje morfologije.

2. Funkcionalni stilovi u hrvatskom standardnom jeziku

O (su)odnosu *život – jezik* važno je reći: ne prati život jezik, nego jezik prati život. Budući da su raznovrsne ljudske djelatnosti popraćene jezičnom djelatnošću, jezik se raznovrsno raslojava, odnosno diferencira. Teorijski okvir funkcionalnoga raslojavanja jezika prvi su ponudili lingvisti Praške lingvističke škole. Strukturalizam je razmotrio i opisao podsustave s obzirom na funkcije koje jezik vrši u društvenoj (jezičnoj) zajednici. Prije svega, teorija funkcionalnih stilova promatra standardni jezik kao jedinstvo različitosti. U tom smislu pojam standardnoga jezika objedinjuje različite jezične ostvaraje koji predstavljaju njegove podsustave, odnosno *podjezike*.

Hrvatski se standardni jezik definira kao jezik hrvatske polifunkcionalne javne komunikacije, a polifunkcionalan je jer je i život koji prati polifunkcionalan. Iz toga prizlazi da hrvatski standardni jezik različito funkcionira u znanosti, uredu, novinama, radiju i televiziji, književnosti i svakodnevnom govoru, a njegove se funkcije nazvaju funkcionalnim stilovima: znanstvenim, administrativno-poslovnim, novinarsko-publicističkim, književnoumjetničkim (beletrističkim) i razgovornim. Činjenica je da nitko zapravo ne govori standardnim jezikom kao cjelinom, nego jednim od njegovih funkcionalnih stilova (Silić, 2006: 36–39; Badurina, 2015: 45–46).

Frančić, Hudeček i Mihaljević (2015) funkcionalne stilove nazivaju: književnoumjetničkim, razgovornim, publicističkim, administrativnim i znanstvenim. Autorice dalje ističu da u takvoj *školskoj podjeli* dolazi do preklapanja te da se svaki od njih može dijeliti na podstilove.

Svi stilovi imaju nešto zajedničko, a to je onaj opći, stilski neutralan dio standardnoga jezika. S druge strane, svaki od funkcionalnih stilova ima svoje sociolingvističke zakonitosti – jezične i izvanjezične – po kojima standardni jezik funkcionira u njemu. Ponajprije se funkcionalni stilovi razlikuju s obzirom na odnos prema normi i stupnju individualne slobode. Najneobvezniji funkcionalni stil je književnoumjetnički, a slijede ga razgovorni, publicistički, administrativni te na kraju znanstveni funkcionalni stil u kojemu je poštivanje norme obvezatno (Silić, Pranjković, 2005: 375; Frančić i dr., 2005: 24–27, 231).

2.1. Znanstveni funkcionalni stil standardnoga jezika

Za znanstveni funkcionalni stil standardnoga jezika kaže se da je u službi logičke organizacije sadržaja i njezina izraza iako se to u praksi često ne ostvaruje.

Imajući u vidu da je to stil znanstvenih i znanstveno-popularnih televizijskih i radijskih emisija, članaka, brošura i priručnika, proizlazi da su obilježja znanstvenoga funkcionalnog stila:

racionalnost, strogost, ekonomičnost i objektivnost znanstvenoga sadržaja, deskriptivna funkcija (njime se opisuju pojave, događaji, istraživanja, znanstvena otkrića i teorije i sl.), točnost, jednoznačnost, jasnoća, preciznost, nedvosmislenost, terminološka ujednačenost i ispravnost, dovršenost i potkrijepljenost tvrdnji, definicije, bilješke, česta uporaba pasiva, citati (navodi iz drugih djela).

Znanstveni funkcionalni stil razlikuje dva podstila: strogo znanstveni te znanstveno-popularni podstil. U tu bi se podjelu mogao uvrstiti i pedagoški funkcionalni podstil kojim se pišu školski udžbenici. Za razliku od strogo znanstvenoga funkcionalnog podstila, znanstveno-popularni i pedagoški funkcionalni podstil bliži su ostalim funkcionalnim stilovima, posebice publicističkom funkcionalnom stilu (Frančić i dr., 2005: 279–281).

2.2. Administrativni funkcionalni stil standardnoga jezika

Administrativni funkcionalni stil je stil ureda, diplomacije, državne uprave, politike, ekonomije, industrije, trgovine, vojske i reklame. Njime se, dakle, pišu službeni dopisi, odluke, zakoni, pravilnici, potvrde, računi, narudžbe, molbe, žalbe, oglasi, životopisi, izvještaji i sl.

Iz specifičnosti područja uporabe i preskriptivne (propisivačke) funkcije – oblikovanja jasnih i nedvosmislenih tvrdnja – proizlaze posebnosti i zakonitosti administrativnoga funkcionalnog stila: ustaljena struktura, činjeničnost, objektivnost, točnost, jasnoća, jednostavnost, logičnost, sažetost, preglednost, analitičnost, neobilježenost, usklađenost s normama hrvatskoga standardnog jezika, ograničen broj leksičkih, morfoloških i sintaktičkih sredstava s učestalim klišeiziranim izrazima (*Temeljem članka xx Zakona o ...*), uporaba semantički praznih riječi (*pitanje, problem, plan*) (Frančić i dr., 2005: 252–254).

2.3. Publicistički funkcionalni stil standardnoga jezika

Publicistički funkcionalni stil standardnoga jezika je stil javnoga priopćavanja koji se ostvaruje u pisanom i govornom mediju. Riječ je, dakle, o jeziku radija i televizije kojim se služe novinari i publicisti pri pisanju tekstova za dnevne novine, časopise i ostale tiskovine te vođenju emisije na radiju i televiziji.

U skladu s mnogobrojnim funkcijama novina, radija i televizije, u okviru publicističkoga funkcionalnog stila postoji mnogo različitih žanrova razvrstanih u dvije osnovne skupine: žanrovi čija je funkcija obavijesna (informativna), popularizatorska, prosvjetiteljska i pedagoška (npr.

vijest, komentar, kronika, prikaz, intervju, reportaža itd.) te žanrovi čija je funkcija propagandna, agitativna i zabavna (kratka priča, koserija, humoreska, esej, feljton itd.). Prvu skupinu žanrova odlikuje uporaba neutralnih (stilski neobilježenih) načina izražavanja: jednostavnih rečenica, nefigurativnog i neekspresivnog jezika, ustaljenih izraza (žurnalizama) i internacionalizama. Za razliku od prve skupine, u drugoj skupini žanrova veća je individualna sloboda autora, stoga se njihova prepoznatljivost očituje u uporabi stilski obilježenih načina izražavanja koji se postižu individualnim, subjektivnim, emocionalnim, figurativnim i ekspresivnim sredstvima: poredbom, metaforom, metonimijom, alegorijom, simbolom, antifrazom, kontrastom, paradoksom, emfazom, hiperbolom, eufemizmom, ironijom, perifrazom i igrom riječima (Silić, Pranjković, 2005: 382; Frančić i dr., 2005: 243–247).

2.4. Književnumjetnički funkcionalni stil standardnoga jezika

Književnumjetnički funkcionalni stil je stil umjetničke književnosti, a smatra se najslobodnijim i najindividualnijim funkcionalnim stilom standardnoga jezika. Drugim riječima, u jeziku umjetničke književnosti individualna je sloboda potpuna i neograničena (Silić, Pranjković, 2005: 385).

Književnumjetnički stil ima svoje podstilove – dramski, pjesnički i prozni – a obilježja su mu: individualnost, poseban odnos prema gramatičkoj i pravopisnoj normi, uporaba poetizama, sinonima, tuđica i stranih riječi, frazema, poslovice, složenih sintaktičkih struktura, kratkih rečenica i stilskih sredstava.

Budući da je standardni jezik po definiciji ograničen normom, književnumjetničkom funkcionalnom stilu, za razliku od ostalih, ne može se pristupiti s gledišta jezika kao standardnoga jezika. Time se među stručnjacima otvara pitanje pripada li on uopće funkcionalnim stilovima standardnoga jezika (Frančić i dr., 2005: 231–237).

2.5. Razgovorni funkcionalni stil standardnoga jezika

Razgovorni funkcionalni stil standardnoga jezika je stil svakodnevne komunikacije koji se ostvaruje u pisanom i govorenom mediju – zapisima, pismima, bilješkama, dijalozima i monolozima.

Sadržaj razgovornoga funkcionalnog stila standardnog jezika čini svakodnevni život, a obilježja su mu: komunikacijska spontanost i nepripremljenost, neusiljenost, prirodnost i familijarnost,

jednostavnost, ekspresivnost, uporaba razgovorne gramatike, naglasaka i leksika, kolokvijalizmi (npr. *kupaona*, *cvjećarna* umjesto *kupaonica*, *cvjećarnica*), poštapalice (*je li*, *čuješ*, *ovaj*), redukcija samoglasnika i suglasnika (*ko*, *jel*, *radit*) (Frančić i dr., 2005: 240–241).

Budući da je spontan, razgovorni je stil u odnosu na ostale funkcionalne stilove manje podložan normama standardnoga jezika, a od ostalih se funkcionalnih stilova izdvaja i upotrebom razgovornih naglasaka, razgovornoga leksika i kolokvijalizama koja je često popraćena nejezičnim elementima – gestama i mimikama (Silić, Pranjković, 2005: 387–388).

3. Žargon/sleng/argo/šatrovački govor

Naziv hrvatski jezik odnosi se na sve njegove pisane i govorene ostvaraje od najranijih vremena do danas te na svim područjima na kojima Hrvati žive. U skladu s tim, hrvatski jezik obuhvaća mjesne i gradske govore, žargone te hrvatski standardni jezik. Standardna upotreba jezika podrazumijeva govor i izraze prihvaćene od strane većine govornika. Nasuprot standardnoj upotrebi jezika stoji jezična masa takozvanih izraza iz svakodnevnoga govora, odnosno riječi i idioma kojima se govornici služe u neformalnim i neslužbenim kontaktima, ali se ne smatraju dostojnima jednog uzvišenijeg načina izražavanja. Tako u hrvatskom jeziku još uvijek postoji nesuglasnost oko naziva za govor određenih skupina ljudi koji po svojoj strukturi i namjeni izlazi iz okvira standardnoga jezika, ali i dijalekta (Frančić i dr., 2005: 10; Sabljak, 1981: 5–7). U hrvatskom, ali i svjetskom jezikoslovlju nestandardni idiom koji omogućuje komunikaciju unutar određenih grupa naziva se *žargonom*, *slengom*, *argoom* i/ili *šatrovačkim govorom*.

U *Rječniku šatrovačkog govora* (1981) Sabljak koristi izraz *šatrovački govor* kojim upućuje na porijeklo toga idioma. Naime, šatrovački govor u svojim je počecima označavao tajni jezik Roma nastao pod šatorom. Svrha je stvaranja takvoga jezika bila nedokučivost ostalim skupinama pa se šatrovački govor razlikovao od svih ostalih poznatih i rasprostranjenih tipova govora. Dakle, prvotna funkcija šatrovačkoga govora bila je postavljanje neprobojne i nepovredive granice među ljudima, a kasnije se pojam *šatrovački govor* rabi za *...svaki iskonstruirani govor izvjesne skupine ljudi, staleža ili klase koji se u svom specifičnom načinu sporazumijevanja nastoji odvojiti od standardnog govora, pa i od govora nekih drugih njima stranih, neprihvatljivih skupina* (Sabljak, 1981: 5–6). Već u drugome izdanju iz 2001. Sabljak odlučuje pojam *šatrovački govor* zamijeniti širim pojmom *žargon*, što je vidljivo i u samome naslovu – *Rječnik hrvatskoga žargona*.

Mihaljević određuje žargon kao *...specijalni jezik pojedine socijalne skupine. Takav jezik stvara skupina statusno, stručno ili kako drukčije povezanih ljudi da bi se njime razlikovala od ostatka društvene zajednice i da bi se njezini pripadnici međusobno prepoznavali* (Mihaljević, 2015: 115).

Slično navodi i Bugarski (2003): *Široko govoreći, žargonom se može nazivati svaki neformalni i pretežno govorni varijetet nekoga jezika koji služi za identifikaciju i komunikaciju unutar neke društveno određene grupe – po profesiji, socijalnom statusu, uzrastu i slično – čije članove povezuje zajednički interes ili način života, a koja uz to može biti i teritorijalno omeđena.* (Bugarski, 2003: 9)

Unatoč razjedinjenosti u nazivu i određenjima, ipak se mogu prepoznati i neke zajedničke činjenice: svi se slažu da je riječ o posebnim jezicima (dobno ili profesionalno) određenih

društvenih skupina te jezičnim jedinicama koje su dio svakodnevnoga govora unutar neke društvene skupine, struke, zvanja, staleža, generacije ili uzrasta i koje su podložne brzim promjenama (Barić i dr. 1999: 59). Budući da je u primjeni svih tih naziva moguće blago semantičko diferenciranje, Bugarski (2003) se odlučuje za *žargon* kao najprikladniji osnovni termin koji objedinjuje sve navedene varijetete, odnosno *sleng*, *argo* i *šatrovački govor* (Bugarski, 2003: 12).

3.1. Stavovi prema žargonu

Žargon je supstandardna jezična kategorija promatrana iz perspektiva različitih jezikoslovnih područja. Prva je od njih leksikologija jer se već na leksičkom planu opaža da je neka riječ žargonizam. Slijedi ju diskurs, posebice govorni, koji obiluje žargonskim tvorbama. Žargon se veže uz razgovorni stil pa je treće područje koje promatra žargon ono koje je fokusirano na funkcionalne stilove (Skelin Horvat, Muhvić-Dimanovski, 2010: 337).

Mikić Čolić (2018: 235) ističe da u opisivanju žargona postoje dvije krajnosti: *S jedne strane žargon je opisan izrazima kao što su „niža govorna varijanta“, „pokvaren govor“, dok su s druge strane tvrdnje o žargonu kao „preporoditelju i obnovitelju standardnoga jezika te žargonu kao „jeziku u malom“, odnosno najvažnijem činitelju modernizacije standardnoga jezika čime se on prilagođava potrebama urbane kulture, odnosno upravo s pomoću žargona standardni jezik prati promjene u uvjetima života zajednice koja se njime koristi.*

Pod utjecajem raširenih stereotipa o žargonu kao drugorazrednom, pa čak i bezvrijednom jezičnom fenomenu, jednim je dijelom proizašla činjenica da dosad nije postojala tendencija ozbiljnijega znanstvenog proučavanja žargona, prije svega teorijskoga problematiziranja samoga pojma žargona (Bugarski, 2003: 13–14).

Iako hrvatsko jezikoslovlje nedovoljno prati i bilježi u rječničkim knjigama žargonske riječi, svakako je potrebno istaknuti rad Tomislava Sabljaka, autora jedinih dosadašnjih hrvatskih rječnika žargona – *Rječnika šatrovačkog govora* iz 1981. te dvaju izdanja *Rječnika hrvatskoga žargona* iz 2002. i 2013. – u čijim se predgovorima raspravlja o prirodi i obilježjima žargona.

Ipak, primjetno je da se u posljednje vrijeme pojavljuju monografije, disertacije i članci o žargonu, stoga se čini da bavljenje tim specifičnim nestandardnim varijetetom među hrvatskim jezikoslovcima polako oživljava.

3.2. Žargon i žargoni

Žargon je, kao što već rečeno, govor određene skupine koji služi za identifikaciju i komunikaciju unutar grupe. Iz toga proizlazi da je za žargon izrazito važan osjećaj pripadnosti, ukorijenjenosti i autohtonosti. Govoreći o autentičnosti unutar žargona, Ivas (1988) navodi da izraz *autentičan* u kontekstu žargona obilježava pripadnost pojedinca kolektivu, a autentičnosti je u žargonu onoliko koliko je i grupa s posebnim interesima (Ivas, 1988: 96). Bugarski (2003) u osnovnoj podjeli žargona navodi sljedeće tipove: stručni, supkulturni i omladinski tip žargona. Stručni je žargon prepoznatljiv po pretjeranoj, šablonskoj, a često i pretencioznoj uporabi stručnih naziva. Za razliku od stručnoga, supkulturni i omladinski žargonski tipovi obiluju maštovitim i živopisnim kreacijama. Žargoni su govori zatvorenih društvenih skupina – zatvorenika, prostitutki, lopova, narkomana, dilera, navijača – i pojedinih profesija – umjetnika, liječnika, profesora, sveučilišnih asistenata, mehaničara, kuhara itd. Tako se može govoriti o automehaničarskom, pravničkom, administrativnom, političkom, novinarskom, računalnom, sportskom, vojničkom žargonu itd. Značajnu ulogu u oblikovanju, ali i opstanku žargona imaju dob, spol, razina obrazovanja i prostorna pripadnost njegovih korisnika (Bugarski, 2003: 10; Halonja, Mihaljević, 2012: 49).

3.3. Jezično-stilska obilježja žargona

Općenito je kada se govori o nestandardnim idiomima u svih autora jedno sigurno: nestandardni idiomi imaju specifičnu tvorbu riječi i rječnički sustav. Za razliku od dijalekta koji ima svoju akcentuaciju, fonetiku i morfologiju, žargon ima samo specifičnu tvorbu riječi i rječnički sustav te je mnogo slobodniji u odnosu na dijalekt koji je omeđen prostorom i vremenom. U praksi su žargoni obojeni izrazitim obilježjima nekoga narječja i elementima stranih jezika, danas posebice engleskoga, i imaju mnogo novotvorenica (Sabljak, 1981: 5; Frančić i dr., 2005: 16). Uvidom u jezična obilježja žargona može se ustvrditi da je za njega karakteristična upotreba specifičnih jezičnih sredstava – ponajprije leksičkih i frazeoloških, ali i gramatičkih i fonoloških. Iz upotrebe specifičnih jezičnih sredstava proizlaze: leksička produktivnost i inovativnost, gramatička fleksibilnost, semantička ekspresivnost (pejorativnost, ironija), metaforičnost, asocijativnost, humorno poigravanje zvukom i značenjem čija je efektnost u potpuno neočekivanim ili apsurdnim rješenjima. U skladu s tim, zaključuje se da žargon nastaje kao rezultat osobnoga, spontanoga i u pravilu usmenoga i anonimnoga verbalnog stvaralaštva (Bugarski, 2003: 14–15). Temeljna je leksička značajka žargona upotreba žargonizama – riječi svojstvenih pojedinome žargonu. Nerijetko su žargonizmi općejezične riječi kojima žargon pridaje novo značenje. Dakle,

autoreferencijalnost žargona utemeljena je na pridavanju novoga značenja riječima, odnosno riječ se upotrebljava tako da njezin doslovni smisao u novom znakovnom sustavu oprirodi intenciju same riječi (Bugarski, 2003: 9; Ivas, 1988: 103). Od ostalih se obilježja žargona ističe efemernost – kratkotrajnost i brzo zamjenjivanje neke riječi novom. U naravi je žargon i antisentimentalan, grub, surov, okrutan, pretjeran, pogrdan i nestrpljiv jer se njegovom upotrebom iskazuje ne samo porijeklo, status i pripadnost grupi, već i simpatije i antipatije. Iz takve naravi žargona proizlazi i činjenica da je govor jedne skupine u svojoj ekspanziji agresivniji od bilo kojega poznatog tipa jezika i govora (Sabljak, 1981: 5, 14; Skelin Horvat, Muhvić-Dimanovski, 2010: 339).

Iz navedenih je jezično-stilskih obilježja primjetna specifičnost žargona u odnosu na uobičajeni govor većine. Upravo ta specifičnost, kao i spontani način nastanka, neformalna priroda i brzina kojom se mijenja omogućuju bolji i pregledniji uvid u strukturu i funkcioniranje jezika nego što bi to bilo u slučaju istraživanja konvencionalnijih, standardiziranih jezičnih varijeteta (Ivas, 1988: 117; Bugarski, 2003: 5).

3.4. Odnos funkcionalnih stilova i žargona

Žargon je primarno vezan za društvene grupe kao snažno obilježje identiteta grupe, ali i ekskluzivan znak pripadnosti toj grupi, stoga se smatra da je on u osnovi sociolekt koji se preklapa s funkcionalnim stilom ili registrom, ali i dijalektom. Tako žargon sudjeluje u sva tri glavna tipa raslojavanja jezika – socijalnom, funkcionalnom i teritorijalnom (Bugarski, 2003: 13). Sociolingvističko određenje žargona kao sociolekta, konkretno govora mladih, ponajprije onih koji žive u gradskim sredinama, djelomično je točno, ali ne i potpuno prihvatljivo. Takvo horizontalno (kao urbani govor) i vertikalno (kao govor mladih) lokaliziranje žargona koji se rabi u današnjem društvu nije moguće. Budući da je moguće ustvrditi razlike između žargona i razgovornoga jezika, ni određenje žargona kao stila nije potpuno prihvatljivo (Skelin Horvat, Muhvić-Dimanovski, 2010: 339).

Žargoni su prisutni u jezičnim situacijama u kojima uporaba standardnoga jezika nije nužna, stoga je žargon govorna varijanta koja obiluje riječima i izrazima koji ne pripadaju standardnom jeziku (Skelin Horvat, Muhvić-Dimanovski, 2010: 337–338). Razlike između funkcionalnih stilova uočavaju se na leksičkoj, morfološkoj, tvorbenoj i sintaktičkoj razini. Govoreći o razlikama na leksičkoj razini, Mihaljević (2002: 328) navodi: *Tako možemo reći da je književnoumjetnički funkcionalni stil na leksičkoj razini obilježen poetizmima, razgovorni stil standardnog jezika kolokvijalizmima, a razgovorni stil koji ne pripada standardu žargonizmima, publicistički je*

funkcionalni stil obilježen žurnalizmima, administrativni stil obilježen je administrativizmima, a znanstveni znanstvenim nazivima (terminima). Kako su granice između pojedinih funkcionalnih stilova teško uspostavljive, uporaba žargonizama nije vezana isključivo za razgovorni stil koji ne pripada standardu. Žargonske se riječi sve češće upotrebljavaju i izvan samoga žargona jer su izravnije od standardnih riječi. Upravo je ekspresivnost žargona razlog uporabe žargonizama u neočekivanom kontekstu. Njihova afektivna vrijednost, kao i činjenica da su se pojavili u ozbiljnom i neočekivanom kontekstu, privlače pozornost, izazivaju reakcije (pozitivne ili negativne) i vrlo se brzo pamte (Sabljak, 1981: 16, Skelin Horvat, Muhvić Dimanovski, 2010: 343).

3.4.1. Žargon i razgovorni funkcionalni stil

U razgovoru se često mogu čuti različiti *izmi* – dijalektizmi, regionalizmi (provincijalizmi, lokalizmi), vulgarizmi, žargonizmi i barbarizmi. Frančić, Hudeček i Mihaljević (2005) navode da navedeni *izmi* ne pripadaju razgovornomu funkcionalnom stilu standardnoga jezika. Prema njima postoji razlika između funkcionalnih stilova standardnoga jezika i jezičnih stilova: razgovorni funkcionalni stil standardnoga jezika nije isto što i razgovorni stil koji ne pripada standardnome jeziku. U skladu s tim, žargonizmi pripadaju razgovornom stilu, ali ne i razgovornom stilu standardnoga jezika poput kolokvijalizama (Frančić i dr., 2005: 321, 241–242). U tom slučaju upitno je kada se razgovorni stil standardnoga jezika uopće ostvaruje i čuje: *Odredimo li razgovorni stil standardnog jezika s jedne strane kao stil bez dijalektizama, žargonizama, vulgarizama i kao stil bez očitih jezičnih pogrešaka (*„došao je s vlakom“.), a s druge strane odredimo li da on nije ograničen na govor te da se govoriti može svim funkcionalnim stilovima, jasno je da se razgovorni stil standardnog jezika rijetko ostvaruje i rijetko čuje.* (Frančić i dr., 2005: 242)

Kao što je standardni jezik sustav, tako je i žargon sustav, ali je standardni jezik za razliku od žargona uređen eksplicitnom (svjesnom, planskom) normom, odnosno pravilima (pravopisom i gramatikom) i popisom (normativnim rječnikom) (Frančić i dr., 2005: 19). Tvrdnja da se žargon razlikuje od standardnoga jezika rječnikom te da imaju istu gramatiku je sporna. Treba uzeti u obzir da gramatika uz sintaksu obuhvaća i fonologiju, morfologiju i tvorbu. Tako su žargonu na tvorbenoj razini svojstveni posebni tvorbeni obrasci (npr. *mobač, diskač...*) i razgovorna gramatika: sklanjanje pridjeva na *-ov* i *-ev* prema određenoj promjeni (*Petrov – Petrovoga* umjesto *Petrov – Petrova*), izjednačavanje instrumentala sredstva i društva (*pisao je s olovkom* umjesto

pisao je olovkom), upotrebljavanje odnosne zamjenice *koji* za živo, odnosno *kojeg* za neživo (*Daj mi kišobran kojeg sam ti posudio.* umjesto *Daj mi kišobran koji sam ti posudio.*), zamjena povratno-posvojne zamjenice *svoj* posvojim zamjenicama (*Izišao sam se prošetati s mojim sinom.* umjesto *Izišao sam se prošetati sa svojim sinom.*) Takva razgovorna gramatika samo djelomično pripada razgovornom funkcionalnom stilu standardnoga jezika: sklanjanje je pridjeva na *-ov* i *-ev* prema određenoj promjeni prihvatljivo, no upitno je može li se rečenica *Došao je s vlakom.* prihvatiti kao rečenica razgovornoga stila standardnoga jezika. Razgovorni naglasci u razgovornom stilu (npr. naglasak na posljednjem slogu riječi: *studênt, poglavâr*) i redukcija samoglasnika i suglasnika (npr. *jel, ko, radit*) nedopustive su značajke u standardnom jeziku (Mihaljević, 2015: 120–122).

Svi su frekventni leksemi, odnosno kolokvijalizmi (popraćeni *poštapalicama, pauzama* i sl.) prikupljeni iz leksičkih slojeva hrvatskoga jezika, a jedan je od njih i žargon. Na taj način leksik razgovornoga funkcionalnog stila nadopunjuje kolokvijalizmima leksik stilski neutralnoga standarda. Iz prethodno rečenoga proizlazi da je žargon leksički sloj razgovornoga funkcionalnog stila koji je svojim manjim dijelom funkcionalni stil standardnoga jezika (Frančić i dr., 2005: 240–241; Barić, 2013: 70).

3.4.2. Žargon i znanstveni funkcionalni stil

Žargonizacija uključuje i terminologiju, pa tako mnoge profesije imaju svoj žargon – jezik određene struke koji se spontano razvio neovisno o službenom nazivlju. Nepoznavanje stručne terminologije otežava široj populaciji razumijevanje koncepta i procesa pojedinih struka ili djelatnosti. Terminologija pripada znanstvenom funkcionalnom stilu, a žargon razgovornom stilu, stoga su te dvije krajnosti nespojive. U lakšem prevladavanju tih dviju nepremostivih razlika značajnu ulogu imaju kolokvijalizmi koji općenito povezuju sve funkcionalne stilove (Barić, 2013: 72).

3.4.3. Žargon i publicistički funkcionalni stil

Kao što je već rečeno, publicistički se stil odlikuje žanrovskom raznovrsnošću koja dijelom proizlazi iz raznolikosti tema koje se njime pokrivaju – politika, sport, kultura, svakodnevni život itd.

U skladu s tim, u publicističkom je stilu uporaba žargonizama očekivana: ako je tema vezana uz gradski život, uobičajeno je upotrijebiti kolokvijalizme i žargonizme, a ako je tema sportska, upotrebljavaju se elementi iz sportskoga žargona. Obično se uporaba žargonizama u publicističkom stilu veže uz njegove oblike koji su bliži književnima. S druge strane, nerijetko se žargonizmi mogu pojaviti u vijesti ili izvještaju u kojima se to ne očekuje. Naglašena ekspresivnost, želja da se izazovu stanoviti efekti, prije svega humoristični, ili tema koja u publicističkom stilu ponekad diktira uporabu određenoga vokabulara razlozi su uporabe žargonizama u publicističkome stilu. Funkcija je žargonskih izraza odrediti stilsku razinu situacije, naglasiti, učiniti atmosferu manje formalnom, omogućiti govorniku da se izrazi izravno, pokaže svoju jezičnu igru i kreativnost ili pak šokirati (Skelin Horvat, Muhvić-Dimanovski, 2010: 340–341).

4. Tvorba riječi

Pod tvorbom riječi podrazumijeva se jezična pojava kojom na osnovi dosadašnjega rječničkog blaga nastaju nove riječi, ali i jezikoslovna disciplina koja proučava načine, obrasce i tipove postanka novih riječi (Babić, 2002: 2). Tvorba riječi kao jezikoslovna disciplina promatra se kao dio već postojećih jezikoslovnih disciplina – morfologije, gramatike, leksikologije – i/ili kao samostalna disciplina.

Silić i Pranjković (2005) tvorbu riječi određuju kao dio morfologije: *Postoje dvije vrste morfema: jedni u kojima se tvore oblici (iste) riječi i drugi kojima se tvore (nove) riječi. Zato prve nazivamo oblikotvorni morfemi, a druge rječotvorni morfemi. U skladu s time područje oblikotvornih morfema nazivamo oblikotvorje, a područje rječotvornih morfema rječotvorje. Jezikoslovnu pak disciplinu koja se bavi i jednima i drugima nazivamo oblikotvorje ili morfologija.* (Silić, Pranjković, 2005: 37)

Kuna (2006) ju određuje i kao samostalnu disciplinu, ali i kao dio leksikologije: *Tvorba riječi, rječotvorje ili derivacijska morfologija, grana je jezikoslovlja koja predstavlja poveznicu između morfologije (fleksijske) i leksikologije, a zadaća joj je opisati kako se morfemi udružuju u riječ, odnosno opisati koje se tvorbene jedinice i obrasci primjenjuju u nastanku riječi. Zbog sličnih značenjskih zakonitosti i svojstava te činjenice da je ona jedan od načina proširivanja leksičkog sustava, tvorba se riječi određuje i kao dio leksikologije.* (Kuna, 2006: 339–340)

Unatoč činjenici da tvorba riječi ima dodirnih točaka s drugim jezikoslovnim disciplinama iz kojih je izrasla, posebice s morfologijom i leksikologijom, tvorba riječi ima svoj predmet izučavanja – nastanak riječi, pojmovlje, nazivlje i metode istraživanja – stoga se može smatrati samostalnom disciplinom (Tafra, Košutar, 2009: 88).

4.1. Tvorbeni načini

Kada se govori o tvorbi riječi u hrvatskom jeziku, pozornost se pridaje isključivo vezanju tvorbenih morfema pa se analogno tome navode dva temeljna postupka kojima nastaju tvorenice – izvođenje i slaganje – i šest osnovnih tvorbenih načina – sufiksalna tvorba, prefiksalna tvorba, prefiksarno-sufiksalna tvorba, slaganje (složeno-nesufiksalna tvorba ili čisto slaganje), složeno-sufiksalna tvorba i srastanje (Horvat, Ramadanović, 2012: 136).

Izvođenje se određuje kao tvorbeni način u kojemu nova riječ nastaje od osnove samo jedne riječi. Babić (2002) tvrdi da se pri izvođenju najčešće iza osnove dodaje tvorbeni formant, odnosno *sufiks*

ili *dometak*. Takav tvorbeni način naziva se *sufiksalmom tvorbom* ili *sufiksacijom*, a tako nastala riječ naziva se naziva *izvedenom riječju*, *izvedenicom* ili *derivatom*. S druge strane, slaganje je tvorbeni način u kojemu nova riječ nastaje od osnova dviju ili više riječi i naziva se *složenom riječju*, *složenicom* ili *kompozitom*.

Dakle, prema Babiću (2002) u izvođenje ulazi samo sufiksalna tvorba¹, a u slaganje uvrštava: 1. čiste složenice, 2. složeno-sufiksalmu tvorbu, 3. srašćivanje, 4. polusloženice, 5. prefiksalmu tvorbu, 6. prefiksalmno-sufiksalmu tvorbu, 7. prefiksalmno-složenu tvorbu. Tvorba je skraćena prema Babiću poseban tvorbeni način. Kao načine bliske tvorbi (granična područja) navodi: a. unutarnju tvorbu, b. preobrazbu, c. prijenos značenja, d. višočlane nazive, e. jezično stvaranje, f. potencijalne riječi, g. individualnu tvorbu, h. terminološku tvorbu (Babić, 2002: 38–55).

U *Hrvatskoj gramatici* kao tvorbeni načini navode se: 1. sufiksalmna tvorba, 2. prefiksalmna tvorba, 3. prefiksalmno-sufiksalmna tvorba, 4. složeno-nesufiksalmna tvorba (čisto slaganje), 5. složeno-sufiksalmna tvorba, 6. srastanje, 7. tvorba složenih skraćena. Preobrazba se navodi kao poseban tvorbeni način (Barić i dr., 1995: 293).

Mihaljević i Ramdanović (2006) predlažu model prema kojemu u općem jeziku postoji 14 tvorbenih načina: 1. sufiksalmna tvorba, 2. prefiksalmna tvorba, 3. prefiksalmno-sufiksalmna tvorba, 4. slaganje, 5. složeno-sufiksalmna tvorba, 6. srastanje, 7. srašćeno-sufiksalmna tvorba, 8. unutarnja tvorba, 9. tvorba polusloženica (polusloženična tvorba), 10. tvorba pokrata, 11. preobrazba (konverzija), 12. tvorba prefiksoidnih tvorenica, 13. tvorba sufiksoidnih tvorenica, 14. prefiksoidno-sufiksoidna tvorba (Mihaljević, Ramadanović, 2006: 203–206).

U literaturi ne postoji suglasnost o uvrštavanju prefiksalmne tvorbe u izvođenje ili slaganje. Tako Babić (2002) prefiksalmnu tvorbu određuje kao *...poseban način slaganja riječi kad je u prvom dijelu složenice prijedlog ili niječnica „ne“...* (Babić, 2002: 48). Govoreći o uvrštavanju prefiksalmne tvorbe u slaganje, Babić (2002) kao razloge ističe same definicije izvođenja i slaganja te jedinstvenost prefiksalmne tvorbe. Naposljetku, i složenice prefiksalmne tvorbe ubrajaju se u posebnu vrstu složenica zbog spomenute jedinstvenosti, a ta jedinstvenost prefiksalmne tvorbe leži u gramatičkoj posebnosti prijedloga i niječnica te činjenici da mnogi prefiksi i nisu samostalne riječi, a oni prefiksi koji to jesu, često u tvorenici nemaju značenje istovjetno onome koje imaju kao samostalne riječi (npr. *nagluh, naslušati se, popiti...*) (Babić, 2002: 48). Tumačeći Babićevu prethodnu argumentaciju, Mihaljević i Ramadanović (2006) tvrde da se pristupom koji prefiksalmnu tvorbu uvrštava u slaganje zanemaruje činjenica da prijedlozi i prefiksi ne pripadaju istim jezičnim

¹ Horvat i Ramadanović zaključuju da su izvođenje i slaganje zapravo sinonimi (Horvat, Ramadanović, 2012: 137).

razinama: prefiksi pripadaju tvorbenoj, a prijedlozi morfološkoj razini (Mihaljević, Ramadanović, 2006: 196). Teoretičari tvorbe riječi do danas nisu usuglasili svoje stavove ni prema određivanju je li neki morfem prefiks ili prefiksoid kao vezani leksički morfem. Branka Barić (2013) kao razlike između prefiksa i prefiksoida navodi podrijetlo prefiksa. Naime, prefiksi su podrijetlom najčešće prijedlozi ili riječce, poput *ni*, *naj* i *ne*, koje ne mogu stajati kao samostalne riječi. S druge strane, prefiksoidi su punoznačne vezane osnove koje imaju leksičko značenje (Barić, 2013: 80).

Prema svemu navedenome zapaža se da već samo određenje tvorbe riječi inicira nesuglasnost i razilaženja u literaturi. Nedosljednosti i razlike proizlaze iz nerazlučivanja različitih tvorbenih razina, odnosno neujednačenosti naziva za različite razine, razdiobe i grananja u tvorbi riječi. Još su uvijek otvorena pitanja oko razdiobe tvorbenih postupaka i načina, razgraničavanja slaganja ili srastanja, pripadnosti prefiksalne tvorbe izvođenju ili slaganju i slično (Horvat, Ramadanović, 2012: 137–138). Sve to pokazuje da u hrvatskom jezikoslovlju tvorbi riječi još uvijek nije posvećena pozornost koju itekako zaslužuje.

5. Tvorba žargonizama u hrvatskom jeziku – istraživanje

Na temelju prikupljenoga korpusa utvrđeno je da u tvorbi žargonizama u hrvatskom jeziku sudjeluju sljedeći mehanizmi:

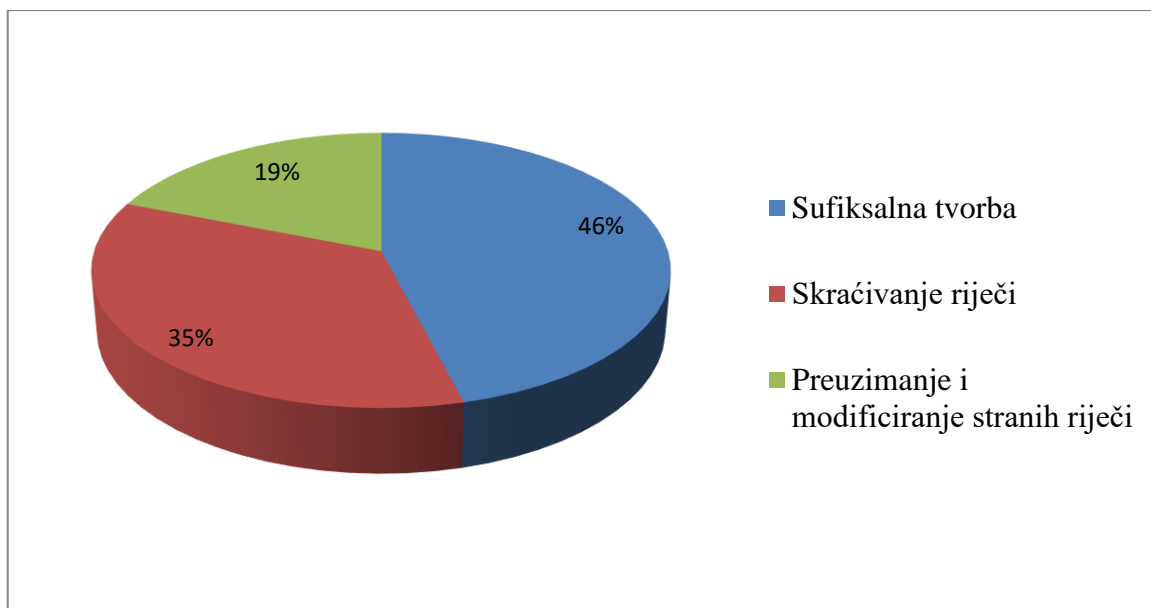
1. Sufiksalna tvorba
2. Prefiksalna tvorba
3. Prefiksarno-sufiksalna tvorba
4. Polusloženice
5. Preuzimanje i modificiranje stranih riječi
5. Skraćivanje (apokopa, afereza, kombinacija apokope i afereze, univverbizacija, stapanje)
6. Metafora
7. Metateza

Svi će navedeni načini tvorbe žargonizama u hrvatskom jeziku biti opisani u sljedećim poglavljima zajedno sa žargonskim riječima.

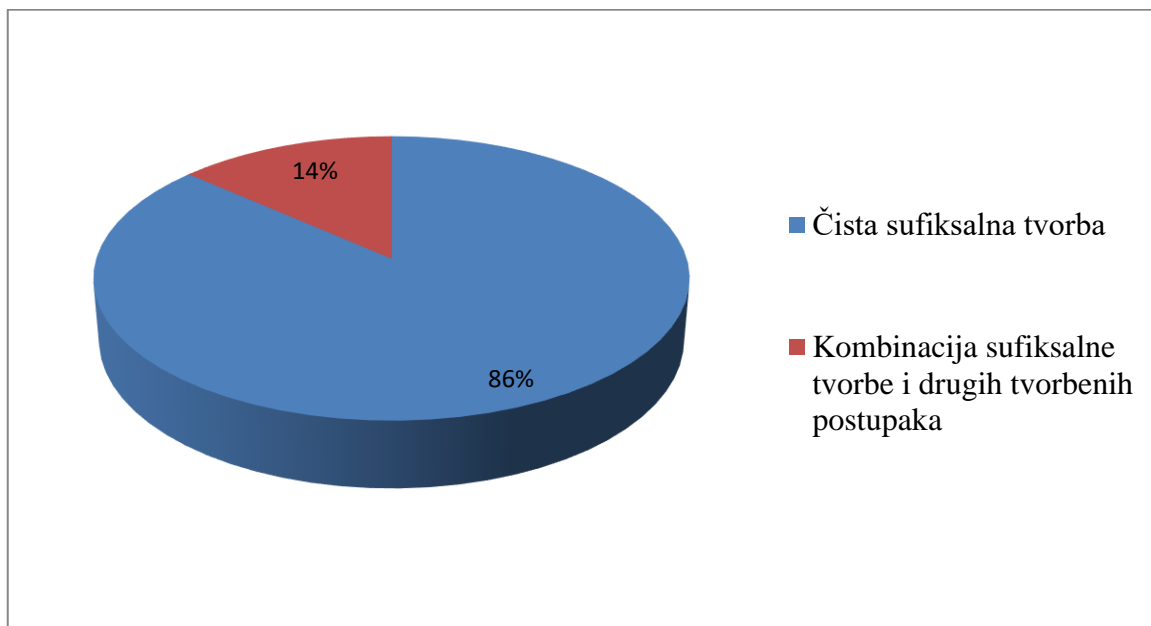
5.1. Metodologija prikupljanja korpusa

Za potrebe rada prikupljen je korpus od 160 žargonskih riječi. Korpus je prikupljen slušanjem i zapisivanjem žargonizama u upotrebi, pregledom *Rječnika šatrovačkoga govora* i *Rječnika hrvatskoga žargona* Tomislava Sabljaka, monografije *Od računalnoga žargona do računalnoga nazivlja* Antuna Halonje i Milice Mihaljević te *Žargonauta*² – internetskog rječnika žargonskih izraza. Analiza korpusa pokazala je da su temeljni postupci u tvorbi žargonizama: sufiksalna tvorba, skraćivanje riječi i preuzimanje i modificiranje stranih riječi, a njihov omjer izgleda ovako:

² Žargonaut je internetski rječnik hrvatskoga urbanog i stručnog žargona. Zanimljivo je da korisnici mogu sami upisivati žargonizme koji nisu na popisu. Dostupan je na stranici <https://www.zargonaut.com/>)

Grafikon 1. Tvorbeni postupci u žargonu

Grafikon 2. Sufiksalna tvorba

Iz prvoga grafikona vidljivo je da je najplodniji postupak u tvorbi žargonizama sufiksalna tvorba (46 %), slijedi skraćivanje riječi (35 %) te preuzimanje i modificiranje stranih riječi (19 %). Drugi grafikon pokazuje da žargonizmi najčešće nastaju kombinacijom sufiksalne tvorbe i drugih tvorbenih postupaka (86,5 %), a rjeđe čistom sufiksalsnom tvorbom (13,5 %). Dakle, sufiksalna tvorba kao najčešći tvorbeni postupak u hrvatskom jeziku zauzima prvo mjesto i u tvorbi žargonizama. S druge strane, ne treba zanemariti činjenicu da značajan broj žargonskih riječi

nastaje skraćivanjem riječi te preuzimanjem i modificiranjem stranih riječi, što je rezultat globalnoga utjecaja engleskoga jezika, ali i činjenice da žargon uglavnom rabe mlađi govornici.

5.2. Sufiksalna tvorba

Sufiksalna tvorba ili sufiksacija je tvorbeni način u kojemu se iza osnove jedne riječi dodaje *tvorbeni nastavak* ili *sufiks*. Sufiks kao tvorbeni nastavak često se poistovjećuje s gramatičkim (obličnim) nastavkom. Razlika između njih je u značenju: sufiksi izražavaju tvorbeno, a nastavci gramatičko značenje riječi. Obličnim nastavkom mijenja oblik iste riječi: *cest-a*, *cest-e...*, dok se tvorbenim nastavkom od jedne riječi dobivaju nove: *cesta* – *cest-arina*, *cest-ovni...* (Barić i dr., 1995: 294). Tvorenicu sufiksalne tvorbe Mihaljević i Ramadanović (2006) nazivaju *sufiksalsnom tvorenicom*, dok ju Babić (2002) naziva *izvedenom riječju*, *izvedenicom* ili *derivatom*, sukladno svojem određivanju sufiksalne tvorbe kao jedinoga tvorbenoga načina koji pripada izvođenju. Sufiksalna tvorba je najplodniji tvorbeni način u hrvatskom jeziku jer je njime tvoreno najviše (novih) hrvatskih riječi. Kada je riječ o obilježjima sufiksa, važno je napomenuti da sufiks ne može tvoriti semantičku jezgru riječi, već samo modificira leksičko značenje osnovne riječi. Nadalje, sufiks nikada ne dolazi kao osnova ili u samostalnoj upotrebi te ima stalno mjesto u sastavu riječi – završetak riječi. Katkada je u izvedenici jednostavno odijeliti sufiks od osnove (*kriv-ac*, *pamet-an*), no postoje i izvedenice koje se mogu rastaviti na dva načina (*igr-ač*, *igra-č*) pri čemu se prvo rastavljanje temelji na određenju osnove, a drugo na formalnoj razlici između osnovne riječi i izvedenice. Kada bi se tvorenice rastavljale na drugi način (*igra-č*), rezultat bi takvoga rastavljanja bili dvojni sufiksi (-*ač* i -*č*), a to s gledišta sufiksa nije ekonomično (Babić, 2002: 38–41; Barić, 2013: 81).

Sufiksalna je tvorba i u tvorbi žargonizama najplodniji tvorbeni mehanizam, a pritom Bugarski (2003) razlikuje žargonske i žargonizirane sufikse. Žargonizirani su sufiksi zapravo žargonski sufiksi koji su tek u tvorbi žargonizama postali plodni. Takvi su sufiksi: *-ak/-njak/ljak*, *-iška*, *-aroš*, *-os*, *-ancija* i slični (Bugarski, 2003: 16–20).

Sufiksi kojima su u sufiksalsnoj tvorbi tvoreni primjeri u korpusu jesu: *-ica/ice*, *-aroš* i *-uša*. Dakako, sufiksalna će se tvorba pojaviti i u kombinaciji drugim tvorbenim načinima, stoga će se ondje navesti i ostali sufiksi.

a) Sufiks *-ica/-ice*. Sufiks *-ica* smatra se jednim od najplodnijih imeničkih sufiksa, a njime se imenice tvore od imenskih, glagolskih, pridjevnih, brojevnih i priložnih osnova (Babić, 2002:

166). Sufiksom *-ica* nastao je žargonizam *noktarica* ('osoba koja obavlja manikuru, odnosno higijensku i kozmetičku njegu ruku i noktiju'). Množinskim likom *-ice* tvore se umanjence od imenica ženskoga roda e-sklonidbe koje imaju samo množinske oblike (*gaće* > *gaćice*, *škare* > *škarice*), a u korpusu je njime je nastao žargonizam *stopalice* ('kratke čarape koje pokrivaju samo stopalo').

b) Sufiks *-aroš*. Sufiksom *-aroš* imenice se tvore od glagola i imenica. Tim sufiksom završavaju izvedenice tvorene od osnovnih imenica koje ne završavaju na *-ar*, a ako završavaju, ne postoji semantička veza s izvedenicom na *-aroš* (Babić, 2002: 356). Izvedenice sufiksom *-aroš* pokazuju snažnu stilsku obilježnost: *žicaroš*, *cinkaroš*, *cajkaroš*.

c) Sufiks *-uša*. Sufiksom *-uša* imenice se izvode od imenica, pridjeva i glagola s različitim značenjima. Većinom je riječ o stilski obilježenim imenicama, pridjevima i glagolima, posebice kada se u obzir uzmu nove tvorenice (Babić, 2002: 356). Njime su u korpusu nastali žargonizmi: *čmaruša* ('ulizica'), *šalteruša* ('neljubazna i nesusretljiva službenica'), *sponzoruša* ('djevojka, odnosno žena koja je s nekim muškarcem u vezi zbog novca ili bogatstva'), *posvuduša* ('ženska osoba koja prisustvuje svakom društvenom događaju, a ne zna se točno što ona ondje trebala raditi'), *ormaruša* ('osoba koja skriva svoju homoseksualnu orijentaciju'), *škoruša*³ ('ženska osoba koja podržava predsjedničku kandidaturu Miroslava Škore'), *pederuša* ('muška torbica'). Sufiks *-uša* je ženski sufiks, a izvedenice uglavnom imaju pejorativno značenje ženske osobe (*šalteruša*, *sponzoruša*, *posvuduša*, *škoruša*), ali mogu se odnositi i na pripadnike obaju spolova (*čmaruša*, *ormaruša*). Iako se tvrdi da se imenice izvedene sufiksom *-uša* u pravilu izvode od glagolskih osnova, žargonizmi u korpusu tvoreni su od imenske osnove (*sponzoruša*, *šalteruša*, *ormaruša*, *škoruša*, *čmaruša*, *pederuša*) i priložne osnove (*posvuduša*).

5.3. Prefiksalna tvorba

Prefiksalna tvorba ili prefiksacija je tvorbeni način u kojemu se ispred jedne riječi dodaje *predmetak* ili *prefiks*, a tako nastala tvorenica naziva se *prefiksalmom tvorenicom*. Čista prefiksalna tvorba je ona u kojoj prefiksi dolaze na cijelu riječ, a da pritom tvorenica ostaje u istoj kategoriji u kojoj je osnovna riječ. Prefiksi, dakle, modificiraju leksičko značenje osnovne riječi, ali ne mijenjaju vrstu riječi kojoj ona pripada (Babić, 2002: 48; Mihaljević i Ramadanović, 2006: 197–204). Općenito je prefiksalna tvorba imenica slabo plodan tvorbeni način, a od ukupno četrdesetak

³ Žargonizam *škoruša* preuzet je s Facebook stranice *Banski dvori Miroslava Škore* koja je nastala kao reakcija na neočekivanu predsjedničku kandidaturu Miroslava Škore.

prefiksa plodnih je samo desetak. Moglo bi se reći da je situacija u žargonu jednaka jer nije pronađena nijedna imenica tvorena prefiksalsnom tvorbom. Za razliku od imenica, prefiksalsna tvorba najčešći je tvorbeni način u glagola jer je njime tvoreno više od polovice svih glagola (Babić, 2002: 375, 536). Prema Sabljaku (2013: 29) najplodniji prefiksi u tvorbi žargonizama jesu: *is-*, *iz-*, *na-* i *u-*.

Glagoli u korpusu tvoreni su prefiksima *u-*, *-s*, *za-* i *na-*, a pridjevi prefiksima *na-*, *pre-* i *preko-*.

a) Prefiks *u-*. Prema Babiću (2002: 552) glagoli tvoreni prefiksom *u-* imaju sljedeća značenja: kretanje radnje u unutrašnjost (*uliti*); potpuno obuhvaćanje radnjom, obuhvaćanje sa svih strana, u obilju (*usrećiti*); zadržati u stanju do krajnjega zamora (*uležati se*); postizanje cilja (*ubрати*), udaljavanje, odlazak (*umrijeti*). Prefiksom *u-* u prefiksalsnoj su tvorbi nastali žargonizmi *ubosti* i *ušlagirati se*. Žargonizam *ubosti* upotrebljava se u značenju 'dobiti zgoditak, pogoditi', stoga pripada skupini glagola tvorenih prefiksom *u-* koji znače postizanje cilja. S druge strane, žargonizam *ušlagirati se* u značenju 'jako se napiti ili nadrogirati' pripada skupini glagola koji znače potpuno obuhvaćanje radnjom.

b) Prefiks *s-*. Prefiks *s-* dolazi ispred otvornika, zvonačnika i ostalih bezvučnih zatvornika. Njime su nastali žargonizmi *skontati* ('shvatiti') i *skulirati se* ('smiriti se'). Babić (2002: 551) navodi sljedeća značenja glagola s prefiksom *s-*: sjedinjenje djelovanjem osnovnoga glagola (*slijepiti*); ukloniti s površine čega, spustiti odozgo prema dolje (*spustiti*); postizanje cilja (*smršavjeti*). U skladu s tim, glagolski žargonizmi *skontati* i *skulirati se* tvoreni tim sufiksom označavaju postizanje cilja.

c) Prefiks *za-*. Glagoli tvoreni prefiksom *za-* mogu značiti: početak glagolske radnje (*zagristi*); svršenost radnje, dostizanje cilja (*zabraniti*); da je što uvučeno u što, da je prekriveno čime (*zatvoriti*); da je radnja zašla za što, iza čega (*zakloniti*); da se radnja izvršila s jačim ili slabijim intenzitetom, da je krenula u krivom, neželjenom smjeru (*zagorjeti*) (Babić, 2002: 553–554). Prefiksom *za-* nastao je žargonizam *zaribati* u značenju 'prevariti, nasjesti, zeznuti (se)', a označava radnju koja je krenula u krivom, neželjenom smjeru.

d) Prefiks *na-*. Prefiksom *na-* tvore se pridjevne umanjenice, ali općenito je tvorba pridjevnih umanjenica u hrvatskome jeziku slabo plodna (Babić, 2002: 497–498). Tim su prefiksom u korpusu nastali žargonizmi *nabrijan* ('nervozan') i *nafiksan* ('nadrogiran') koji i nisu pridjevne

umanjenice, već bi se prije o njima moglo govoriti kao o pojačajnim pridjevima. Prefiksalmom je tvorbom nastao i glagol *narokati se* ('napiti se'). Glagoli tvoreni tim prefiksom znače: izvršenje radnje osnovnoga glagola u velikoj mjeri (*naraditi se*); doći, dospjeti djelovanjem osnovnoga glagola na površinu, na gornji dio čega (*nabaciti*); dovesti do rezultata (*nanjušiti*); postupno se nakupiti, nagomilati u određenoj količini djelovanjem osnovnoga glagola (*nakupiti*); da je radnja tek na početku, da je od nje učinjen mali dio (*načuti*) (Babić, 2002: 540–541). Glagol *narokati se* pripada skupini glagola tvorenih prefiksom *na-* koji znače izvršenje radnje osnovnoga glagola u velikoj mjeri.

e) Prefiks *iz-*. Glagoli tvoreni prefiksom *iz-* imaju sljedeća značenja: djelovanjem osnovnoga glagola udaljiti, izdvojiti iz mjesta u kojemu je što bilo (*ispasti*); dovesti do rezultata (*ispeći*); glagolima koji već imaju prefiks ističe se da djelovanje prelazi s jednoga subjekta ili objekta redom na ostale (*ispremještati*) (Babić, 2002: 539). Tim je prefiksom nastao žargonizam *iskemijati* čije je značenje 'dovesti do rezultata'. Prefiks *is-* zapravo je alomorf prefiksa *iz-* jer je zbog bezvučnoga zatvornika *k* došlo do jednačenja suglasnika po zvučnosti.

f) Prefiksi *pre-* i *preko-*. U korpusu je zapažena hipertrofirana upotreba prefiksa *pre-* i *preko-* u značenju 'jako, izrazito'. Hipertrofiranim prefiksom *pre-* nastali su žargonizmi *presmiješno* i *prebolesno*, a prefiksom *preko-* nastao je žargonizam *prekokrasno*. Riječ je o pridjevskim uvećanicama kojima se izriče svojstvo većeg stupnja od onog izrečenog osnovnim pridjevom (Barić i dr., 1995: 368). Obično se svojstvo u većem stupnju izriče prefiksom *pre-*, a kako je žargon plodno tlo za stvaranje domišljatih i ekspresivnih izraza, čini se da je žargonizam *prekokrasno* nastao s ciljem stvaranja još ekspresivnijega izraza od već postojećega *prekrasno*.

5.4. Prefiksarno-sufiksarna tvorba

Prefiksarno-sufiksarna tvorba je tvorbeni način kojim nova riječ nastaje tako da joj se istodobno dodaju prefiks i sufiks, a tako nastala tvorenica naziva se *prefiksarno-sufiksarnom tvorenicom*. Za razliku od prefiksarne i sufiksarne tvorbe, prefiksarno-sufiksarna tvorba glagola u hrvatskom jeziku znatno je slabije plodna. U njoj sudjeluju prefiksi *o-*, *ob-*, *po-*, *pod-*, *pre-*, *u-* i sufiksi *-nuti*, *-jeti*, *-iti*, *-ati* (Babić, 2002: 49, 555). Prefiksarno-sufiksarnom tvorbom glagola u korpusu su nastali žargonizmi *usaftati se* ('uznojiti se') i *usositi* ('dovesti u nepriliku, nevolju'), a prefiksarno-

sufiksalsnom tvorbom imenica nastao je žargonizam *naguznjak* ('umetak od jastučića kojim se povećava oblik ženske stražnjice').

5.5. Polusloženice

U hrvatskom se jeziku, posebno pod utjecajem engleskoga jezika, pojavio velik broj polusloženica. Polusloženice su jednorječnice nastale udruživanjem dviju riječi između kojih stoji spojnica koja označava njihovu posloženost (*spòmēn-plòčā, rāk-rāna*). Riječ je o svezi dviju imenica od kojih se prva ne skladnja (*spòmēn-plòčē, rāk-rānē*) i atributivno određuje drugu, a da pritom obje zadržavaju svoj naglasak (Babić i dr., 2004: 68). U toj svezi prva je sastavnica nesklonjiva, a nesklonjivom se upotrebom prve sastavnice polusloženica razlikuje od dvočlanoga pojma u kojem su oba pojma i naglasno i deklinacijski samostalna (*asìstenticā prìpravnicā – asìstenticē prìpravnicē*) (Barić i dr., 1995: 297). Glavna su, dakle, obilježja polusloženica: atributivnost i indeklinabilnost prve imenice, čuvanje obaju naglasaka, nesudjelovanje u tvorbi, sintaktička cjelovitost (svaka se polusloženica sintaktički ponaša kao jedna jedinica) i stilska obilježenost (Barić, Malić, 1976: 94). Ipak, ako se uzme u obzir da prava tvorba podrazumijeva nastanak nove jedinstvene riječi na temelju postojećih riječi unutar leksičkog fonda, u tom se slučaju polusloženice smatraju jezičnom pojavom koja je zapravo na granici između sintakse i tvorbe riječi (Babić, 2002: 47–48).

Polusloženice u žargonu jesu: *baka-servis, piš-pauza, puš-pauza, pec-majstor*. Kako je riječ o tvorbenom načinu koji se normativno ne preporučuje u hrvatskom jeziku, uglavnom se preporučuje da se polusloženice, kad god je to moguće, zamijene sljedećim skupinama: *pridjev + imenica* (*internet-stranica > internetska stranica*), *imenica + imenica u genitivu* (*taxi-vozač > vozač taxija*) ili *imenica + prijedložna sveza* (*fitness-centar > centar za fitnes*) (Frančić i dr., 2005: 171). Ipak, takvom zamjenom poslušloženice gube svoju stilsku obilježenost, a zahtijeva se i oprez jer značenje nakon zamjene nije uvijek isto (npr. *slavuj-grlo* znači *glas kao u slavuja*, a ne *slavujevo grlo*) (Barić, Malić, 1976: 93). Polusloženice iz korpusa takvom bi zamjenom u potpunosti izgubile stilsku vrijednost. Kada bi se polusloženica *pec-majstor* zamijenila skupinom *imenica + imenica u genitivu* (*majstor pečenja*) ili skupinom *imenica + prijedložni izraz* (*majstor za pečenje*), polusloženica bi postala definicijom, čime se gubi njezina efektnost i funkcija – skraćivanje dužega izraza s ciljem brže, sažetije i efektnije komunikacije, što je u skladu s prirodom žargona.

5.6. Preuzimanje i modificiranje stranih riječi

Jezici se oduvijek razvijaju u dodirima s drugim jezicima i kulturama, stoga je jezično posuđivanje najstariji način obogaćivanja leksičkoga fonda, a ono podrazumijeva svako preuzimanje neke jezične jedinice iz jednoga leksika u drugi (Barić, 2013: 92; Samardžija 1995: 45). Razlozi jezičnoga posuđivanja su unutarjezični – nemogućnost jezika da za određeni pojam pronađe odgovarajuću riječ – i izvanjezični – politička, gospodarska, kulturna i znanstvena povezanost dviju jezičnih zajednica, jezična moda, snobizam, želja pojedinca da bude drukčiji od ostalih, da pokaže šire jezično znanje, poznavanje stranih jezika itd. Posuđenice se prilagođuju na grafijskoj i pravopisnoj, fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj, semantičkoj i tvorbenoj razini. Prema stupnju uklopljenosti u hrvatski jezični sustav dijele se na: tuđice, prilagođenice i usvojenice. Tuđice su posuđenice koje su pravopisno prilagođene hrvatskom glasovnom sustavu, ali zadržavaju neka svojstva izvornoga jezika koja su nesvojstvena hrvatskom jeziku (npr. suglasnički skup *jl* u *fajl*, *mejl*...). Prilagođenice su pak naglasno, glasovno i sklonidbeno prilagođene hrvatskome jeziku (*informacija*, *printer*...). Usvojenice su posuđenice koje se ne razlikuju od izvornih hrvatskih riječi (*jastuk*, *čizma*...) (Halonja, Mihaljević, 2012: 62–64).

U nastavku rada provest će se morfološka i tvorbeno analiza žargonskih posuđenica vezanih uz računalno nazivlje i internetsku komunikaciju (*sejvati*, *skrolati*, *forvarduša*...) i govor mlađih skupina (*čilati*, *fejlati*, *hendlati*...). Važno je napomenuti da se te posuđenice, za razliku od posuđenica koje su analizirane u prethodnim poglavljima (*fotić*, *fotka*, *narkić* itd.) među izvornim hrvatskim riječima, smatraju leksičkim inovacijama, stoga zaslužuju posebnu pozornost pri analizi. Ujedno, sve su posuđenice isključivo anglizmi, a ako se promotre s obzirom na stupanj uklopljenosti, primjećuje se da je riječ isključivo o tuđicama i prilagođenicama.

5.6.1. Morfološka i tvorbeno prilagodba imenskih posuđenica

Postoje tri razine procesa transmorfemizacije: nulta, kompromisna ili djelomična i potpuna transmorfemizacija. Nulta transmorfemizacija podrazumijeva preuzimanje modela iz stranoga jezika kao slobodnoga morfema bez vezanog morfema, odnosno model se preuzima nakon što je na fonološkoj razini prilagođen jeziku primatelju, stoga i nema potrebe za morfološkom adaptacijom toga oblika. Dakle, takva se prilagodba provodi po formuli *slobodni morfem + nulti vezani morfem* (Filipović i dr., 1999: 16–17). U korpusu su nultom transmorfemizacijom nastali primjeri: *bed* ('loše raspoloženje; šteta'), *frend* ('prijatelj'), *mejl* ('e-mail, elektronička pošta'), *fejl* ('promašaj, podbačaj, razočaranje'), *frik* ('čudna osoba, čudak, ružna osoba, otkvačena, luckasta

osoba'). Tim žargonizmima nije potrebno dodavati sufikse jer se svojim izvornim (transfonemiziranim) oblikom uklapaju u hrvatski sklonidbeni sustav, odnosno riječ je o imenicama muškoga roda koje se sklanjaju po promjeni imenica a-vrste. Da su te posuđenice tvorbeno prilagođene hrvatskom sustavu, dokazuje činjenica da od njihovih osnova mogu nastati nove izvedenice (*izbediran, frendica, mejlati, fejlati*). Drugi stupanj transmorfemizacije je kompromisna ili djelomična transmorfemizacija u kojoj posuđenica zadržava vezani morfem (sufiksi *-er* i *-ing*). Taj je vezani morfem prilagođen jeziku primatelju na fonološkoj razini, ali nije u skladu s morfološkim sustavom jezika primatelja (Filipović i dr., 1999: 37). Kao cijeli leksemi sa stranim sufiksima *-er* i *-ing* preuzete su posuđenice: *hejter* ('osoba koja mrzi, širi mržnju na internetu'), *partibrejker* ('osoba koja uništava zabavu'), *stalker* ('osoba koja uhodi određene korisnik društvenih mreža'), *filing* ('osjećaj'). Iako će se na pretjerano preuzimanje posuđenica sa stranim sufiksima mnogi nerijetko s pravom namršiti, strani sufiksi postaju nezaobilazan sastavni dio riječi kojima se imenuju pojmovi svojstveni modernom životu i urbanoj civilizaciji. Njihova vrijednost je ne samo tvorbeno nego i simbolička jer oni su pokazatelj da se društvo nastoji približiti europskim i svjetskim tijekovima (Bugarski, 2009: 284). Potpuna transmorfemizacija nastavlja adaptaciju vezanoga morfema jezika davatelja koji se ne uklapa u morfološki sustav jezika primatelja, ali se zamjenjuje morfemom iste funkcije i značenja iz jezika primatelja (Filipović i dr., 1999: 38). Takvih primjera u ovome dijelu korpusa nema.

Najčešći tvorbeni način u tvorbi žargonskih imenica je sufiksalna tvorba: *forvarduša* ('elektronička poruka koja se prosljeđuje na više adresa'), *kaveruša* ('naslovna fotografija na Facebooku'), *profiluša* ('profilna fotografija na Facebooku'), *eventuša* ('osoba koja se povremeno pojavljuje na javnim događajima kako bi bila viđena'), *frikuša* ('jako ružna djevojka; otkačena, luckasta djevojka'), *frendica* ('prijateljica'), *smajlić* ('smješko, simbol za smijeh u internetskoj komunikaciji'). Primjećuje se da je najplodniji sufiks *-uša*, dok sufiksi *-ica* i *-ić* tvore po jedan žargonizam (*frendica, smajlić*).

5.6.2. Morfološka i tvorbeno prilagodba glagolskih posuđenica

Morfološka prilagodba engleskih glagola složenija je nego morfološka prilagodba engleskih imenica. Ključni je problem u tome što se prilagodba glagola vrši po obilježjima glagola u jeziku primatelju. Kako engleski glagoli nemaju glagolski infinitivni dočetak, osnovni oblik glagolskih posuđenica formira se po pravilima tvorbe u hrvatskom jeziku. Dakle, u formiranju osnovnoga oblika glagolske posuđenice model jezika davatelja služi samo kao osnova za tvorbu glagola u jeziku primatelju, dok se svi ostali elementi potrebni za adaptaciju uzimaju iz jezika primatelja.

Prvi je stupanj morfološke adaptacije glagola izbor infinitivnoga formanta, a to su hrvatski infinitivni formanti za tvorbu glagola, na primjer *-ati* i *-ovati*, te formanti preuzeti iz jezika posrednika koji ulaze u nove hibridne tvorevine infinitivnih dočeta, na primjer *-irati* (Filipović, 1986: 136–137).

Glagolski žargonizmi tvoreni su sufiksima *-irati*, *-ati* i *-iti*. Sufiks *-irati* složeni je sufiks sastavljen od njemačkoga formanta *-ier* adaptiranoga u *-ir*, formanta *-a* i nastavka *-ti* i njime se u hrvatskom jeziku često tvore novi glagoli od stranih osnova. U korpusu je tim sufiksom nastao primjer *fotošopirati* ('urediti fotografiju u računalnom programu Photoshop). Sufiksom *-iti* nastao je primjer *fejsbučiti* ('kompulzivno se baviti Facebookom'). Sufiksi *-ati* i *-irati* mogu se upotrebljavati alternativno, odnosno njihova se upotreba ne veže uz jezična središta ili varijante (Filipović, 1986: 136–137). Korpus pokazuje da žargon ipak daje prednost sufiksu *-ati* kojim su nastali sljedeći glagolski žargonizmi: *čilati* ('uživati, odmarati se, izležavati se'), *densati* ('plesati'), *hendlati* ('rukovati kim/čim, odraditi nešto, snalaziti se u situaciji'), *fejlati* ('promašiti, podbaciti, razočarati'), *spojlati* ('otkrivati dijelove filma ili računalne igre drugim korisnicima čime se smanjuje osjećaj neizvjesnosti i znatiželja, a time i užitak gledanja filma ili igranja računalne igre'), *sejvati* ('spremiti, pohraniti'), *fejsati* ('provoditi vrijeme na Facebooku'), *hejtati* ('mrziti, širiti mržnju'), *tagati* ('označiti osobu na fotografiji na Facebooku'), *kopipejstati* ('kopirati i zalijepiti/lijepiti'), *guglati* ('pretraživati podatke preko web-stranice Google'), *skrolati* ('pomicati sadržaj na zaslonu'), *downloadati/daunloadati* ('preuzeti sadržaj s interneta, učitati'), *mejlati* ('slati, poslati elektroničku poruku, dopisivati se e-poštom'), *stalkati* ('uhoditi koga na društvenim mrežama'), *spamati* ('slati neželjeni sadržaj').

Za razliku od standardnoga jezika, sinonimija u žargonu često je namjerna (*downloadati* – *daunloadati*), a novi se naziv osmišljava kako bi žargonsko nazivlje bilo uvijek novo, drukčije, duhovito i nerazumljivo onima koji ne pripadaju zatvorenoj skupini (Halonja, Mihaljević, 2012: 79).

5.6.3. Morfološka i tvorbena prilagodba pridjevnih posuđenica

Engleski se pridjevi teško prilagođuju hrvatskom morfološkom sustavu. Prvu skupinu čine pridjevi koji su neposredno preuzeti iz engleskoga jezika i zadržali su sve morfološke osobine engleskih pridjeva (nepromjenjivost). Takvi su pridjevske žargonizmi *fensi* ('elegantan, uglađen, snobovski, u trendu') i *fejk* ('lažan') koji nisu preuzeli obilježja pridjeva u hrvatskom jeziku, odnosno označavanje roda, broja i padeža. U drugu skupinu ubrajaju se pridjevi izvedeni od stranih osnova

po zakonima tvorbe riječi jezika primatelja, odnosno pridjevi izvedeni od osnovnoga oblika neke već prilagođene engleske posuđenice imenice (Filipović, 1986: 145–146). U korpusu je tako od imenice *bed* prefiksarno-sufiksalsnom tvorbom nastala izvedenica *izbediran*.

5.7. Skraćivanje riječi

Skraćivanje riječi je pojava koja je prisutna u većini jezika, pa tako i u hrvatskome, a za rezultat toga procesa još uvijek ne postoji univerzalan naziv koji bi istodobno bio i kratak i jasan: „*Skraćenica*“ i „*kratica*“ *termini su zauzeti za druga značenja pa se ne mogu upotrijebiti u ovome slučaju. „Amputacija“ nam se čini predrastičnim nazivom zbog razumljive asocijacije koju izaziva, a slično je i s prijevodom francuskoga „truncation“ - rezanje. S obzirom na činjenicu da se, gdje god je to moguće, nastoje izbjeći anglicizmi, ni „clipping“ ne bi došao u obzir.* (Muhvić-Dimanovski, 2001: 201) Budući da spretnijega rješenja nema, za potrebe ovoga rada u daljnjem će se tekstu kao naziv rezultata skraćivanja riječi, kao i kod Muhvić-Dimanovski, upotrebljavati sintagma *skraćena riječ*. Skraćene se riječi dijele u nekoliko skupina, ovisno o tome odbacuje li se kraj riječi, početak riječi ili se riječ *reže* s obje strane. Prije svega, razlog skraćivanja riječi je jezična ekonomija: *U današnje se vrijeme zbog sve užurbanijega tempa života jezični izraz, posebice u svakodnevnoj uporabi, nastoji svesti na što je moguće manju mjeru; čini se da čovjek više nema vremena za opširnost, nego svoju komunikaciju obavlja brzo, kratko i sažeto. U tom smislu ne samo da se javlja česta uporaba kratkih, sadržajno obično vrlo preciznih posuđenica, nego se i mnoge riječi iz domaćega vokabulara skraćuju i rabe u takvome skraćenom obliku u mnogim situacijama. Kada govorimo o domaćem vokabularu, mislimo na izvorne, autohtone riječi nekoga jezika, ali i na stare, davno udomaćene posuđenice.* (Muhvić-Dimanovski, 2001: 193) Budući da žargon u želji za stvaranjem sažetije i brže komunikacije uzima u obzir jezičnu ekonomiju, skraćene su riječi itekako prisutne u njemu. Takva česta uporaba skraćenih riječi u žargonu dovodi do toga da dio njih prelazi iz žargona u razgovorni jezik. Nadalje, prelazak u razgovorni jezik osigurava njihov opstanak jer se tim prelaskom u razgovorni jezik povećava vjerojatnost da će te riječi pronaći svoje mjesto u rječnicima, dakako, uz naznaku da je riječ o žargonizmima. Takve su, primjerice, riječi: *diskač, fotka, krimić* itd. Kada se govori o načinima skraćivanja riječi, u jezikoslovnoj literaturi u osnovi se razlikuju tri tipa skraćivanja riječi: apokopa, afereza i kontrakcija (sažimanje),⁴ ali za potrebe ovoga rada govorit će se o još nekoliko načina skraćivanja riječi u žargonu (Muhvić-Dimanovski, 2001: 191–195). Dakle, skraćivanje

⁴ Muhvić-Dimanovski pod terminom kontrakcija (sažimanje) podrazumijeva stapanje.

žargonizama u korpusu provodi se na sljedeće načine: aferezom, apokopom, kombinacijom apokope i afereze, stapanjem i univerbizacijom.

5.7.1. Afereza

Afereza je takav postupak skraćivanja koji podrazumijeva izostavljanje glasa, sloga ili slogova na početku riječi. Tako skraćene riječi u hrvatskom jeziku prilično su rijetke, ali to ne znači da afereza nije prikladna i prisutna u kolokvijalnim kontekstima, žargonu, neslužbenim uporabama jezika i dječjem jeziku.⁵ Ipak, korpus pokazuje da je žargon skloniji apokopi negoli aferezi jer su zabilježena samo tri žargonska primjera afereze: *lada* ('čokolada'), *činke* ('palačinke'), *očale* ('naočale').

5.7.2. Apokopa

Apokopa je postupak skraćivanja koji uključuje izostavljanje glasa, sloga ili slogova na kraju riječi. Apokopirani oblici karakteristični su za standardni jezik, ali i za žargon i reklamni diskurs u kojima skraćivanje riječi odražava govornikovu ludičnosti, opuštenost i urbanu senzibilnost. Apokopom su u korpusu nastali sljedeći primjeri: *bespla* ('besplatno'), *flegma* ('flegmatik', 'flegmatična osoba'), *simpa* ('simpatično'), *komp* ('kompjutor'), *pelin* ('pelinkovac'), *friz* ('frizura'). Osim imenica, mogu se skraćivati i pridjevi i prilozi (*bespla* < besplatno, *simpa* < simpatično). Najveći broj apokopa u korpusu nastao je tako da se skraćenom obliku dodaju tvorbeni nastavci, odnosno skraćivanjem u kombinaciji sa sufiksacijom. Sufiksi koji se pritom javljaju su: *-ić*, *-ač*, *-ka*, *-a*, *-os*, *-oš*, *-uša*.

a) Skraćivanje sufiksom *-ić*. Sufiksom *-ić* od skraćenih osnova stranih dugih imenica, polusloženica ili višechlanih naziva izvode se imenice koje označuju isti pojam. Takva je tvorba karakteristična za žargon iz kojega se takve tvorenice prenose u niže stilove standardnoga jezika, ponajprije u publicistički stil, ali i beletristički stil koji ima izrazito obilježje razgovornoga jezika (Babić, 2002: 203). Ipak, želja za bržom i kraćom komunikacijom dovodi do skraćivanja ne samo višechlanih naziva nego i višesložnih riječi, odnosno onih riječi koje se smatraju predugačkima. Tako su sufiksom *-ić* u korpusu tvoreni sljedeći primjeri: *narkić* ('narkoman'), *hetrić* ('heteroseksualac'), *homić* ('homoseksualac'), *bipsić* ('biseksualac'), *dezić* ('dezodorans'), *fotić* ('fotoaparat'), *penzić* ('penzioner'), *hambić* ('hamburger'), *profić* ('profesionalac'). Primjetno je da

⁵ Bagić, Krešimir, 2010. *Od figure do kulture – AFEREZA, APOKOPA, SINKOPA*. (pristupljeno 15. srpnja 2019.)

takav način tvorbe ne mijenja značenje imenica, ali mijenja njihovu stilsku vrijednost (Mikić Čolić, 2018: 243). Prema Babiću (2002) izvedenice sa sufiksom *-ić* tvore više semantičkih skupina, ali najveći broj tvori skupinu određenu po tipu *banić* → mali ban, odnosno sufiks *-ić* uglavnom se povezuje s deminutivnim značenjem (Babić, 2002: 197). Ako se promotre navedeni primjeri, primjećuje se da skraćene riječi u korpusu nemaju deminutivno značenje, već su samo izrazito stilski obilježene i pokazuju stanovit stupanj prisnosti s objektom koji označavaju. Eventualnu sumnju mogu predstavljati primjeri koji ne označuju osobu – *hambić, dezić, fotić* – ali ako se u obzir uzme činjenica da se rijetko ili nikada ne upotrebljavaju u kontekstu u kojem se želi naglasiti njihova veličina, onda razloga za sumnju nema.

b) Skraćivanje sufiksom *-ač*. Sufiksom *-ač* u korpusu su tvoreni sljedeći žargonizmi: *diskač* ('diskoteka'), *restač* ('restoran'), *tampač* ('tampon'). U ranijim tvorbenim opisima i rječnicima sufiks *-ač* navodi se kao isključivo odglagolski sufiks. Dakle, tradicionalno se smatra da je u osnovi imenica tvorenih sufiksom *-ač* najčešće glagolska osnova, dok se od ostalih osnova imenice sufiksom *-ač* tvore samo iznimno. Ipak, žargonske riječi iz korpusa skraćene sufiksom *-ač* izvedene su od imenica i predstavljaju pomak od tvorbene tradicije. Općenito se tvrdi da izvedenice sa sufiksom *-ač* koje su nastale od glagolskih osnova imaju opće značenje 'onaj koji pz' (*izvođač* – 'onaj koji što izvodi', *birač* – 'onaj koji bira'; *otvarač* – 'ono čime se otvara'), a to se razlikuje od značenja riječi tvorenih odimeničkim osnovama. Naime, njihova je namjena isključivo skraćivanje, odnosno ekonomiziranje izraza, što dovodi do zaključka da je riječ o sufiksima koji isto zvuče, ali im je značenje potpuno različito (Babić, 2002: 96–99; Mikić Čolić, 2018: 242–243).

c) Skraćivanje sufiksom *-ka*. Riječ je o plodnom sufiksu kojim se imenice tvore od imenica, pridjeva, glagola, brojeva. Najčešća je u tvorbi tim sufiksom sufiksalna tvorba od imenica, a pritom je najčešća tvorba sufiksom *-ka* od imenica muškoga roda sklonidbenoga tipa *jelen*, dok je tvorba od imenica ženskoga roda rijetka (Babić, 2002: 277, 283). Ipak, žargonske riječi iz korpusa tvorene su isključivo od imenica ženskoga roda: *fotka* ('fotografija'), *repka* ('reprezentacija'), *telka* ('televizija'), *sluške* ('slušalice').

d) Skraćivanje sufiksom *-a*. Babić (2002) navodi da postoje dva *-a* sufiksa, odnosno riječ je o sufiksu *-a₁* u tvorenica sklonidbenoga tipa *žena* (npr. *kuma, pobjeda*) i sufiksu *-a₂* u tvorenica srednjega roda *plurale tantum*, a toj skupini pripadaju samo tvorenice *križa, krsta* 'dio kostura koji ima oblik križa, krsta'. Babić smatra da se sufiks *-a₁* može pisati i bez oznake, odnosno kao *-a* jer drugih tvorenica sufiksom *-a₂* nema. Sufiksom *-a* imenice se tvore od imenica, glagola, pridjeva i uzvika, a u tvorbi od imenica postoje dvije skupine: tvorba mocijskih i hiporističnih imenica.

Hipokoristici sa sufiksom *-a* tvore se od imenica ženskoga i muškoga roda (Babić, 2002: 72). Osnove imenica ženskoga roda od kojih se tvore hipokoristici najčešće su skraćene, stoga su izvedenice dvosložne i imaju dugoulazni naglasak. Sufiksom *-a* tvoreni su sljedeći primjeri: *liza* ('lizalica'), *klada* ('kladionica'), *depra* ('depresija'). Sve su izvedenice sa sufiksom *-a* u korpusu tvorene od imenica ženskoga roda.

e) Skraćivanje sufiksima *-os* i *-oš*. Sufiksi *-os* i *-oš* stranoga su porijekla. Žargonski sufiks *-os* španjolskoga je porijekla, a njime su nastali primjeri *alkos* i *rođos*. Popularan je u izvođenju žargonizama koje karakterizira šaljiva i živopisna kombinacija latinoameričkoga zvuka i ironičnoga značenja (Bugarski, 2003: 70). Tako je u primjeru *alkos* sufiks *-os* upotrijebljen u svrhu humorne neutralizacije negativne ekspresivnosti. U hrvatskom se jeziku, pa tako i žargonu, kao rezultat intimnog dodira dvaju jezika koji je trajao više stotina godina mogu pronaći i sufiksi iz mađarskoga jezika (Puškar, 2010: 131). Jedan od njih je sufiks *-oš* kojim je nastao žargonizam *nogoš* čija je osnova neutralna. Nasuprot takvim žargonizmim stoji veliki broj žargonizama tvorenih tim sufiksom koji imaju negativnu ekspresivnu osnovu (npr. *cajkoš* i *drogoš*). Uspoređujući te dvije krajnosti, Bugarski (2003) zaključuje da na ekspresivni učinak cjeline utječe sufiks, a ne osnova koja može biti nejasna, neutralna, pa čak i pozitivno označena (Bugarski, 2003: 59).

f) Skraćivanje sufiksom *-uša*. Sufiksom *-uša* tvorena je izvedenica *trepuša* ('trepavica') s hipokorističnim značenjem.

5.7.2.1. Paralelni oblici

U žargonu su vrlo česti paralelni oblici za jednu te istu riječ s različitim sufiksima i uglavnom se radi o riječima koje su u čestoj uporabi. Tako već spomenuti žargonizmi *narkić*, *hambić*, *alkos*, *rođos*, *nogoš* imaju svoje paralelne oblike *narkos*, *hambi*, *alkić*, *rođoš*. Od spomenutih primjera razlikuje se žargonizam *diskač* s paralelnim oblikom *disko* koji je tvoren apokopom (skraćivanjem na kraju riječi). Ponekad se mogu pojaviti i po tri različita oblika jedne riječi s različitim sufiksima, kao što su *nogić*, *nogač*, *nogoš* < nogomet (Muhvić-Dimanovski, 2001: 198).

5.7.3. *Kombinacija apokope i afereze*

Kombinacijom apokope i afereze, odnosno istovremenim izostavljanjem glasa, sloga ili slogova i na početku i na kraju riječi nastali su primjeri *tekma* ('utakmica') i *zurka* ('frizura'). Pritom su tvorenicama dodani sufiksi *-a* u *tekma* i *-ka* u *zurka*.

5.7.4. *Stapanje*

Stapanje (engl. *blending*) određuje se kao pridruživanje dvaju ili više dijelova riječi ili cijelih riječi u novu jedinstvenu riječ. Stopljenice objedinjuju polazišne riječi, odnosno dio fonetskog materijala dviju ili više riječi stapa se u novu riječ pri čemu može doći do glasovnoga preklapanja (Mikić Čolić, 2015: 27).

Muhvić-Dimanovski (2005) taj postupak naziva *kontrakcijom*, odnosno *sažimanjem*, što Marković smatra nedorečenim *...jer se pod time u nas tradicionalno razumije fonetsko sažimanje unutar „jedne“ fonetske riječi (mojega → moga, ne imam → nemam)* (Muhvić Dimanovski, 2005: 99; Marković, 2009: 229). Marković predlaže nazive *stapanje* i *stopljenica* jer naziv *stapanje* *...relativno dobro implicira ono što kolokacijski implicira engl. „blend“ (miješanje različitih vrsta kave, čaja, viskija, duhana, stapanje i prožimanje čega različitoga u novoj cjelini)* (Marković, 2009: 229). Nadalje, naziv *kontrakcija (sažimanje)* ne obuhvaća riječi u kojima nema sažimanja, odnosno izbacivanja dijelova riječi, kao što je u stopljenicama koje nastaju na temelju preklapanja fonološkoga materijala (npr. *sprinternet*) (Mikić, Čolić, 2015: 27).

Stopljenice su podrijetlom posuđenice, uglavnom anglicizmi, koji su pretvorbu doživjeli već u svom jeziku i kao takvi su prihvaćeni kao sastavni dio hrvatskoga leksika. Nedvojbeno je da su u hrvatskom jeziku pod utjecajem engleskoga jezika u današnje vrijeme stopljenice sve češće, ali treba uzeti u obzir da je stapanje prisutno u hrvatskom jeziku još od razdoblja nakon Drugoga svjetskoga rata. Naime, tada su u hrvatskom jeziku po uzoru na ruski model nastajale stopljenice, primjerice *Kavkaz* i *maspok* (Barić, 2013: 87).

Prije svega, nastanak stopljenica motiviran je željom za skraćivanjem izraza, odnosno frazama koje se smatraju predugima, a samim time i *nespretnima*, stoga ne čudi da je uporaba stopljenica česta u marketingu. U stopljenicama gotovo uvijek dolazi do rezanja fonološkoga materijala jedne ili obje riječi čime se izraz skraćuje i čini semantički učinkovitijim, stoga se kao prvi okidač za nastanak stopljenica navodi jezična ekonomija (Mikić Čolić, 2015: 26, 32). Takav kreativan i ekonomičan način izražavanja proizlazi iz onog uzusa komuniciranja koji je čovjeku nametnut od strane modernih tehnologija. Budući da takav način nastanka novih riječi predstavlja nešto novo i

moderno, stavovi prema stopljenicama su dvojaki: sve veći broj riječi nastaje stapanjem, što bi značilo da jezična zajednica rado prihvaća takav način stvaranja novih riječi, dok se, s druge strane, stopljenice percipiraju kao negativne tvorevine s izrazito negativnim obilježjima (Mikić Čolić, 2015: 25–26).

Stopljenica nije ništa drugo nego igra riječi čija je namjena izbjeći dodatno pojašnjenje nakon njezina izricanja. Žargon i pojedini žanrovi novinarstva, odnosno oni koji su skloni jezičnom ludizmu, privlačenju pozornosti senzacijom i otvoreni prema pozajmljivanju gramatičkih modela engleskoga jezika najčešća su mjesta nastanka stopljenica kao domišljatih, aluzivnih i polemičkih dosjetki. Unatoč činjenici da su rado prihvaćene u jezičnoj zajednici, stopljenice se najčešće zadržavaju isključivo na razini okazionalnosti i pojedine struke – ograničene su na jezik reklame, žurnalistike i beletristike – i rijetko prelaze u opći leksik (Mikić Čolić, 2015: 26; Marković, 2009: 228–230). Stopljenice svoje mjesto mogu imati i u leksičkim sustavima onih područja čovjekovoga života koji češće od drugih zahtijevaju nove riječi: *Neka od njih jesu financijsko poslovanje, računalna tehnologija, glazba, moda, kriminal, svakodnevni život te možda upravo na tim područjima treba tražiti praznine u leksičkom sustavu koje treba popuniti novim jedinicama nastalima stapanjem.* (Mikić Čolić, 2015: 35)

U korpusu su potvrđene sljedeće strukture stopljenica:

(1) stapaju se prvi dio prve riječi i drugi dio druge riječi: *noktarice* (nokti × škarice), *čiketina* (engl. *chicken* 'piletina' × piletina), *doviđorno* (doviđenja × tal. *buongiorno* 'dobro jutro/dan')

(2) stapaju se jedna ili obje riječi u cijelosti pri čemu dolazi do glasovnoga preklapanja: *čoporativno* (čopor × kolektivno), *slikabilno* (slika × mobilno), *čmaramice* (čmar × maramice), *pisoardesa* (pisoar × stjuardesa)

(3) stopljenice u kojima je dio riječi umetnut u drugu riječ koja ostaje netaknuta: *Dubrentus* (*đubre* × *Juventus*)

Razumljivost i čestotnost stopljenice ovisi o kontekstu u kojem se upotrebljava, ali i o količini fonološkoga materijala polazišnih riječi uključenog u stopljenicu. Drugim riječima, stopljenica je lakše razumljiva kad je u nju uključeno više fonološkoga materijala polazišnih riječi (Mikić Čolić, 2015: 30). Kao što je vidljivo, u pojedinim stopljenicama dolazi do glasovnoga preklapanja (*čmaramice* = čmar × maramice), a kreativnost u žargonu očituje se i u stopljenicama nastalim miješanjem domaćih i stranih riječi (*doviđorno*, *čiketina*).

5.7.5. Univerbizacija

Univerbizacija podrazumijeva skraćivanje naziva s dvije riječi u jednu izvedenicu, što znači da taj postupak obuhvaća skraćivanje dviju riječi i sufiksaciju. Nove se riječi najčešće tvore od imenica i pridjeva koje se krata, a da pritom ne dolazi do promjene značenja. Zbog oslanjanja na jezičnu ekonomiju, takva je tvorba karakteristična za razgovorni stil, žargon ili profesionalni žargon, a rjeđa je u ostalim stilovima. Takve tvorbe zahtijevaju ustaljenost jezičnih konstrukcija pa ne trpe jezičnu ekspresivnost. Kako je univerbizacija, kao i stapanje, postupak kojim se udovoljava potrebama za ekonomičnošću, jezgrovitošću i domišljatošću u izražavanju, njezina se plodnost pripisuje utjecaju žargona novih medija (Barić, 2013: 83; Mikić Čolić, 2018: 240).

Pintarić (2010) navodi da se u hrvatskom jeziku univerbizacijom dobivaju leksemi muškoga roda od pojmova ženskoga roda te da se o izuzecima može govoriti samo onda kada postoji razlika u značenju, npr. *narodnjak* (narodna glazba ili pripadnik narodne stranke) (Pintarić, 2010: 95). U nastavku ovoga dijela rada bit će vidljivo da neki žargonizmi opovrgavaju navedenu tvrdnju, odnosno pokazuju da se skraćeni leksemi, barem kada je riječ o žargonu, u podjednakoj mjeri izvode i od pojmova ženskoga i muškoga roda. Štoviše, zabilježen je i primjer izvođenja leksema muškoga roda od pojma srednjega roda (maturalno putovanje > *maturalac*), a postoje i primjeri koji pokazuju da univerbizacijom nastaju i leksemi u kojima nije došlo do promjene roda (generalna proba > *generalka*). Sufiksi koji sudjeluju u postupku univerbizacije jesu: *-jak*, *-ka*, *-ac*, *-aš*, *-ić*, *-ica*, *-jača* i *-er*.

a) Univerbizacija sufiksom *-jak*. Primjeri nastali univerbizacijom sufiksom *-jak* jesu: *kožnjak* < kožna jakna ili kaput, *neugodnjak* < neugodna situacija, *minjak* < mini suknja. Sva su tri žargonizma nastala od tzv. *n-pridjeva*, odnosno pridjeva kojima osnova završava suglasnikom *n*. U takvoj se tvorbi *j* spaja sa završnim glasom osnove u *-jak* po jotacijskim pravilima. Primjećuje se da je riječ o dvosložnim riječima muškoga roda koji su nastali od pojmova ženskoga roda. Rezultati tvorbe tim sufiksom u žargonu su univerbizirane riječi kojima je promijenjena stilsko vrijednost (Mikić Čolić, 2018: 240; Babić, 2002: 113).

b) Univerbizacija sufiksom *-ka*. Kao što je već rečeno, najčešća je u tvorbi sufiksom *-ka* tvorba od imenica. Ipak, sva tri pronađena primjera univerbizacije sufiksom *-ka* nastala su od pridjeva i riječ je o leksemima istoga (ženskoga) roda, odnosno nije došlo do promjene roda: *generalka* < generalna proba, *motorka* < motorna pila, *totalka* < totalna šteta na vozilu. Žargonski su oblici sa sufiksom *-ka* sve češći, barem u posljednjih nekoliko godina. Takva oživljena upotreba sufiksa *-ka* u suvremenim žargonskim oblicima može se smatrati rezultatom semantičkih pomaka, odnosno

metaforizacije starijih oblika (*matorka*: 'stara ženka u živadi' > *matorac*, *matorka*: 'star muškarac, žena') (Mikić Čolić, 2018: 242).

c) Univerbizacija sufiksom *-(a)c*. Sufiks *-(a)c* ima *nepostojano a* i komplementaran je sufiksu *-ac* s *postojanim a*. U korpusu žargonizama nisu pronađeni primjeri tvoreni sufiksom *-ac* s *postojanim a*. Sufiks *-(a)c* plodan je sufiks i njime se imenice tvore najčešće od imeničkih i pridjevnih osnova, a rjeđe glagolskih (Babić, 2002: 78–79). Njime su tvoreni sljedeći primjeri: *minimalac* < minimalna plaća, *benzinac* < automobil na benzinski pogon, *maturalac* < naturalno putovanje. Sve su žargonske riječi tvorene sufiksom *-ac* nastale od pridjevnih osnova. Kada je riječ o žargonizmu *benzinac*⁶, važno je napomenuti da taj primjer pokazuje da univerbizacija uključuje ne samo skraćivanje dviju riječi u jednu nego i pretvaranje rečenice iz definicije u jednu riječ (Pintarić, 2010: 96). Žargonizam *minimalac* muškoga je roda, ali nastao je od pojma ženskoga roda, i to tako da je u otpridjevnoj tvorbi sufiksom *-ac* došlo do kraćenja osnove koja je preuzeta iz latinskoga pridjeva na *-an*. U otpridjevnoj tvorbi sufiksom *-(a)c* osnova se skraćuje za *-n* ako se radi o osnovama preuzetim iz latinskih pridjeva na *-ivan*, *-alan*, *-aran* (*depresivan*, *genijalan*, *dokumentaran* itd.) (Babić, 2002: 81). U žargonizmu *benzinac* nije došlo do promjene roda, odnosno u oba je slučaja riječ o muškom rodu. Žargonizam *maturalac* izvedenica je muškoga roda koja je nastala od pojma srednjega roda.

d) Univerbizacija sufiksom *-aš*. Sufiks *-aš* plodan je sufiks i njime se imenice tvore od imeničkih, glagolskih, pridjevnih, brojevnih i priložnih osnova te je najplodniji u tvorbi od imenica. Primjeri koji su nastali univerbizacijom sufiksom *-aš* jesu *dizelaš* < automobil na dizelski pogon i *kvizaš* < sudionik kvizova. Žargonizam *kvizaš* nastao je tvorbom od imenice, dok je žargonizam *dizelaš* tvoren od pridjevne osnove, i to tako da je rečenica iz definicije pretvorena u jednu riječ, kao što je slučaj i sa žargonizmom *benzinac*. Primjećuje se da ni u jednom primjeru nije došlo do promjene roda, odnosno izvedenice zadržavaju muški rod. Izvedenice sa sufiksom *-aš* označuju nešto konkretno – čovjeka, životinju, biljku ili stvar – a najčešće je riječ o označavanju muške osobe ili je njihovo značenje 'nositelj osobine' koje se može opisati preoblikom (*kvizaš* > onaj koji sudjeluje u kvizovima). Takve izvedenice karakteristične su za razgovorni jezik, pa čak i za publicistički stil (Babić, 2002: 136).

e) Univerbizacija sufiksom *-ić*. Sufiksom *-ić* imenice se izvode od imenskih i pridjevnih osnova, a rjeđe od glagolskih. Od pridjevnih su osnova nastali primjeri *krimiće* < kriminalistički film ili roman i *bistriće* < bistro (inteligentno) dijete. Ipak, među žargonizmima je pronađen i primjer koji

⁶ Isti je slučaj i sa žargonizmom *dizelaš*.

pokazuje da je pri univerbizaciji sufiksom *-ić* moguće izvesti imenicu i od brojevne osnove: *drugić* > drugo stanje (trudnoća). Izvedenice sa sufiksom *-ić* označuju osobe, životinje, stvari ili apstraktne pojmove, pa tako *bistrić* označava osobu, *krimiće* stvar, a *drugiće* apstraktan pojam. Kada je riječ o rodu, žargonizam *krimiće* zadržao je muški rod, dok *bistriće* i *drugiće*, kao i *maturalac*, potvrđuju da se univerbizacijom dobivaju pojmovi muškoga roda ne samo od pojmova ženskoga roda nego i od pojmova srednjega roda. Žargonizam *drugiće* pokazuje još jedno odstupanje: naime, jedno od pravila povezivanja osnove i sufiksa u tvorbi od imenica je to da se pri univerbizaciji sufiksom *-ić* završno *k*, *g*, *h* i *c* zamjenjuju palatalima *č*, *ž*, *š* (*batak* > *batačić*, *vrag* > *vražiće*, *siromah* > *siromašić*, *zec* > *zečić*). Razlozi odstupanjima mogu biti: težnja da isti morfem ima isti morf, pogotovo kad bi među alomorfima postojala velika razlika (*strah* > *strahiće*), davanje prednosti novijoj tvorbi (*bog* > *bogiće* zbog opreke s *Božić*), ako je izvedenica male čestote (*smreka* > *smrekiće*) (Babić, 2002: 196–197). U ovome se radu smatra da postoji mogućnost da do promjene *g* u *ž* u primjeru *drugiće* nije došlo zbog moguće opreke s umanjenicom *družić* od riječi *drug*.

f) Univerbizacija sufiksom *-ica*. Univerbizacijom sufiksom *-ica* nastali su primjeri *žestica* < žestoko alkoholno piće i *dobrica* < dobra osoba. Oba su nastala tvorbom od pridjeva, a kada je riječ o rodu, žargonizam *dobrica* zadržao je ženski rod, dok je *žestica* leksem ženskoga roda nastao od leksema srednjega roda.

g) Univerbizacija sufiksom *-jača*. Sufiks *-jača* u komplementarnoj je raspodjeli sa sufiksom *-ača*: sufiks *-jača* dolazi isključivo na osnove koje završavaju zatvornikom *n*. Izvedenice sufiksom *-jača* mogu se tvoriti od pridjevne, imeničke, glagolske i brojevne osnove. Sufiksom *-jača* tvoreni su žargonizmi *nagradnjača* < nagradna igra i *javnjača* < javna televizija.

Početno *j* sufiksa smjenjuje se sa završnim glasom osnove *n* po jotacijskim pravilima. Kako se većinom radi o nestandardnim riječima, Babić (2002: 100) navodi da su sufiksi na *-ača* u standardnom jeziku slabo plodni. Žargonizmi *nagradnjača* i *javnjača* tvoreni su od pridjevne osnove i oba su leksema zadržala ženski rod.

h) Univerbizacija sufiksom *-er*. Sufiks *-er* produktivni je sufiks stranoga porijekla – ranije iz njemačkoga, a danas dominantno iz engleskoga jezika. U korpusu je zabilježen jedan primjer univerbizacije sufiksom *-er*: *kroner* > *kronični alkoholičar*. Žargonizam *kroner* izveden je od pridjevne osnove i univerbizacijom je zadržao muški rod.

5.8. Metafora

U okviru kognitivne lingvistike metafora i metonimija tumače se kao načela strukturiranja čovjekova konceptualnoga sustava, odnosno kao kognitivni procesi koji utječu na stvaranje novih koncepta pomoću postojećih. Metafora i metonimija svojstvene su svakodnevnom govoru čije je središte u načinu na koji govornici konceptualiziraju jednu mentalnu domenu pomoću druge, odnosno uspoređuju dva naizgled nepovezana koncepta na način da obilježja jednoga prenose na obilježja drugoga. Ključna je razlika između metafore i metonimije u tome da metafora počiva na sličnosti, dok se metonimija ostvaruje na temelju konceptualne bliskosti ili stvarnih odnosa.

Kao što je već rečeno, metafora se tumači kao razumijevanje jedne kognitivne domene pomoću neke druge, odnosno podrazumijeva preklapanje iz *izvorne* u *ciljnu domenu* pri čemu *izvorna domena* predstavlja osnovu ili pozadinu za razumijevanje *ciljne domene*. Govornici tako uočavaju sličnost između dva koncepta na kojoj se temelji sveza između izvorne i ciljne domene. Konceptualna sličnost očituje se u tome da se osobina jednog predmeta, pojma ili pojave pripisuje drugome: npr. *daska* – žena odnosno djevojka bez istaknutih grudi i stražnjice (Kuna, Mikić Čolić, 2017: 87; Raffaelli, 2007: 144; Čizmar, 2016: 5). Čovjekov konceptualni sustav temelji se na njegovu iskustvu u svijetu, a metafore pritom određuju mrežu odnosa između čovjekova osobnog iskustva svijeta i kulturalne percepcije. Dakle, temeljna je funkcija metafore omogućiti spoznaju apstraktnih konceptata pomoću konkretnih podataka – svakodnevnih predmeta, biljaka, životinja itd. Drugim riječima, njezina je bit u tome da govornici konceptualiziraju nešto neopipljivo, nefizičko pomoću fizičkih podataka.

Primjeri metaforičkog prijenosa značenja iz korpusa odnose se na:

a) tjelesne, karakterne ili psihološke osobine: *daska*, *piletina*, *jazavac*, *krpelj*, *krtica*, *picajzla*, *mimoza*, *panj*, *konzerva*, *krampus*

b) dijelove tijela: *miteseri*, *pločice*, *rezanci*

d) ostalo: *šrot*, *zebra*, *labud*, *kokošinjac*

U svim primjerima vidljivo je da metafora počiva na sličnosti na način da se osobina jednog predmeta, pojma ili pojave pripisuje drugome: *daska* ('žena odnosno djevojka bez istaknutih grudi i stražnjice'), *miteseri* ('izazito male ženske grudi'), *pločice* ('dobro razvijeni abdominalni mišići'), *rezanci* ('učvršćeni snopovi vlasi na masnoj kosi'), *konzerva* ('konzervativna, zatvorena osoba'), *šrot* ('nešto bezvrijedno, smeće'), *krampus* ('jako ružna osoba'). Najveći broj zabilježenih primjera metafore u žargonu odnosi se na tjelesne, karakterne i psihološke osobine. Neke su od tih osobina konceptualizirane metaforizacijom hrvatskih imenica za životinje: *jazavac* ('osoba koja se ne

ponaša u skladu s pravilima nekog društva'), *krpelj* ('osoba koja se stalno nameće i ne odvaja se od druge osobe ili društva'), *piletina* ('mladi muškarac ili žena'), *picajzla* ('dosadna, sitničava osoba'), *krtica* ('doušnik'). Prema kognitivnolingvističkom stajalištu riječ je o temeljnoj konceptualnoj metafori LJUDI SU ŽIVOTINJE pri čemu izvornoj domeni pripadaju životinje, a ciljnoj ljudi. Posebno je zanimljiv primjer *kokošinjac* koji ima tri značenja: 1. *zgrada s mnogo stanova, naročito manjih*; 2. *ustanova u kojoj pretežito rade žene*; 3. *mjesto na kojem je mnogo žena, naročito ako se prepiru ili bučno razgovaraju*. S druge strane, prisutne su u žargonu i *animalizirajuće metafore* koje se ne odnose na tjelesne, karakterne ili psihološke osobine, stoga nemaju pejorativno značenje: *zebra* 'pješački prijelaz', *labud* 'ocjena 2'. U metafori *mimoza* prisutna je temeljna konceptualna metafora LJUDI SU BILJKE. U navedenom primjeru ključno je svojstvo OSJETLJIVOSTI biljke koje se aktivira u poddomeni KARAKTERA/PONAŠANJA. Posebno je zanimljiv primjer *panj* koji ukazuje na svojstvo NEAKTIVNOSTI, a u ciljnoj se domeni povezuje s poddomenom PONAŠANJA: 'muška osoba čija struktura ličnosti podsjeća na panj: stoji na mjestu, ničemu ne služi i nedostaje mu – sve' (Čizmar, 2016: 102–103). Kao što je vidljivo, metafora je uobičajeno sredstvo u žargonu koje omogućuje govornicima da pri prvom susretu s nekim novim predmetom ili pojavom posežu za značenjem onoga što im je već poznato, staro te ga prenose na nešto novo i nepoznato.

5.9. Metateza

Metateza podrazumijeva zamjenu slogova ili morfema u jednoj riječi i u žargonu je vrlo česta. Za žargonizme nastale metatezom karakteristično je premještanje slogova u riječima koje uglavnom pripadaju fondu standardnoga jezika (Sabljak, 1981: 9–10). Zabilježeni primjeri metateze jesu: *ćiku* ('kući'), *ljakse* ('seljak'), *žišku?* ('kužiš?'), *rista* ('stari'), *vozdra*⁷, *tebra* ('brate').

⁷ *Vozdra* se upotrebljava u značenju pozdrava, a ne kao prilog.

6. Zaključak

Analiza korpusa potvrdila je specifičnost žargonske tvorbe riječi koja se očituje u upotrebi raznovrsnih tvorbenih mehanizama. Utvrđeno je da je od prikupljenih 160 žargonizama najveći broj nastao sufiksalsnom tvorbom, a kao najplodniji sufiksi ističu se *-ić*, *-ka* i *-uša*. Pritom je važno napomenuti da je najčešće riječ o kombinaciji sufiksalsne tvorbe i drugih tvorbenih postupaka. Sufiksalsnu tvorbu slijedi skraćivanje riječi pod kojim se u ovome radu podrazumijevaju: apokopa, afereza, kombinacija apokope i afereze, stapanje i univerbizacija. Najveći je broj skraćenih riječi nastao apokopom (*bespla*, *flegma*), ali primijećeno je da su apokopirani oblici najvećim dijelom nastali u kombinaciji sa sufiksacijom (*dezić*, *repka*). Univerbizacija se također pokazala kao izuzetno plodan način skraćivanja riječi (*totalka*, *žestica*) u kojemu se ponovno očituje intervencija sufiksalsne tvorbe. Analizom je potvrđena i sve veća sklonost žargona jezičnom posuđivanju u kojemu se strani izrazi fonetiziraju (*bed*, *fejl*), preuzimaju sa stranim formantima (*partibrejker*, *stalker*) ili im se dodaju hrvatski formanti (*čilati*, *smajlić*). I u jezičnom se posuđivanju sufiksalsna tvorba istaknula kao najčešći tvorbeni postupak. Sve to ukazuje na specifičnost žargonske tvorbe riječi čiji su rezultat kreativni, maštoviti, slikoviti i jedinstveni izrazi kojima žargon omogućuje brzu i sažetu komunikaciju koju užurbani način života zahtijeva.

Ipak, s obzirom na nestalnu i promjenjivu prirodu žargona, žargonske su tvorbe efemerne. Prolaznost uporabne vrijednosti u žargonu izraženija je nego u standardnom jeziku. U žargonu je važnije nego drugdje ići ukorak s vremenom i modom, stoga ne čudi da mnoge riječi iz žargona nestaju zajedno s gubitkom interesa za stvar ili pojam koje označavaju (Muhvić-Dimanovski, 2001: 195; Pintarić, 2010: 92). U skladu s tim, upitno je koji će žargonizmi iz korpusa *preživjeti*, ali sve dok je iz dana u dan novih maštovitih tvorbi, kao što su *ušlagirati se*, *iskemijati*, *čoporativno* ili *šalteruša*, razloga za brigu nema.

7. Literatura i izvori

1. Babić, Stjepan, 2002. *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Globus.
2. Bagić, Krešimir, 2010. *Od figure do kulture – AFEREZA, APOKOPA, SINKOPA*. <http://www.matica.hr/vijenac/412/Od%20figure%20do%20kulture%20%E2%80%93%20AN%20TITEZA/> (pristupljeno 15. srpnja 2019.).
3. Babić, Stjepan; Finka Božidar; Moguš, Milan, 2004. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Badurina, Lada, 2015. Jezično raslojavanje: kritički osvrt na pojedina pitanja funkcionalne statistike, u: *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku*, ur. Suvala, Anđela; Pandžić, Jasna, Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, str. 47–53.
5. Barić, Branka, 2013. *Razvoj hrvatskoga leksika na razmeđi tisućljeća*. Doktorski rad u rukopisu, Zagreb.
6. Barić, Eugenija; Malić, Dragica, 1976. O problemu polusloženica. *Jezik: Časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*. 24/3–4: 90–104.
7. Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija, 1995. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Barić, Eugenija; Hudeček, Lana; Koharović, Nebojša; Lončarić, Mijo; Lukenda, Marko; Mamić Mile; Mihaljević, Milica; Šarić, Ljiljana; Švačko, Vanja; Vukojević, Luka, Zečević, Vesna; Žagar, Mateo, 2009. *Hrvatski jezični savjetnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
9. Bugarski, Ranko, 2006. *Žargon*. Beograd: Biblioteka XX vek.
10. Bugarski Ranko, 2009. Žargon kao činilac modernizacije srpskog jezika, u: *Jezični Varijeteti i nacionalni identiteti: Prilozi proučavanju standardnih jezika utemeljenih na štokavštini*, ur. Badurina, Lada; Pranjković, Ivo; Silić, Josip. Zagreb: Disput.
11. Čizmar, Ivana, 2016. *Uloga konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u sagledavanju razlika i sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja*. Doktorski rad u rukopisu, Osijek.
12. Filipović, Rudolf, 1986. *Teorija jezika u kontaktu*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Filipović, Rudolf, 1999. Transmorfemizacija modela šest europskih jezika u hrvatskom. *Filologija*. 33: 15–54.
14. Frančić, Anđela, Hudeček Lana, Mihaljević, Milica, 2005. *Normativnost i višfunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

15. Halonja, Antun; Mihaljević, Milica, 2012. *Od računalnoga žarogna do računalnoga nazivlja*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Hrvatska sveučilišna naklada.
16. Horvat, Marijana; Ramadanović, Ermina, 2012. O složenicama i sraslicama. *Filologija*. 58: 133–161.
17. Ivas, Ivan, 1988. *Ideologija u govoru*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
18. Kuna, Branko, 2006. Nazivlje u tvorbi riječi. *Filologija*. 46–47: 165–182.
19. Kuna, Branko; Mikić Čolić, Ana, 2017. Semantička tvorba u osječkom gradskom govoru. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 43/1: 79–94.
20. Marković, Ivan, 2009. Tri nehrvatske tvorbe: infiksacija, reduplikacija, fuzija, u: *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 35: 217–241.
21. Mihaljević, Milica, 2002. Funkcionalni stilovi hrvatskoga (standardnog) jezika (S posebnim osvrtom na znanstveno-popularni i personalni podstil), u: *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 28/1: 325–343.
22. Mihaljević, Milica, 2015. Žargonizmi kao značajka razgovornoga funkcionalnoga stila, u: *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku*, ur. Suvala, Anđa; Pandžić, Jasna, Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, str. 117–130.
23. Mihaljević, Milica; Ramadanović, Ermina, 2006. Razradba tvorbenih načina u nazivlju (s posebnim obzirom na odnos među složenicama bez spojnika -o-, sraslicama i tvorenicama s prefiksoidima) *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 32/1: 193–211.
24. Mikić Čolić, Ana, 2015. Word formation od blends. *Mostariensia*. 19/2: 21–36.
25. Mikić Čolić, Ana, 2018. Tvorbeni postupci u žargonu: jezična kreativnost i/ili posuđivanje, u: *Od norme do uporabe I*, ur. Mlikota, Jadranka. Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Hrvatska sveučilišna naklada, str. 232–252.
26. Muhvić-Dimanovski, Vesna, 2001. Apokopa i afereza u funkciji jezične ekonomije. *Suvremena lingvistika*. 51–52: 191–202.
27. Muhvić, Dimanovski, 2005. *Neologizmi: problemi teorije i primjene*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
28. Pintarić, Neda, 2010. Tvorbeni postupci u poljskom i hrvatskom razgovornom jeziku. *Filologija*. 55: 89–104.
29. Puškar, Krunoslav, 2010. Tragom njemačko-mađarsko-hrvatskih jezičnih dodira: problematika jezika posrednika. *Cris: Časopis Povijesnog društva Križevci*. 12/1: 129–141.
30. Raffaeli, Ida, 2007. Neka načela ustroja polisemnih leksema. *Filologija*. 48: 135–172.
31. Sabljak, Tomislav, 1981. *Rječnik šatrovačkog govora*. Zagreb: Globus.
32. Sabljak, Tomislav, 2013. *Rječnik hrvatskoga žargona*. Zagreb: Profil.

33. Samardžija, Marko, 1995. *Leksikologija s poviješću hrvatskoga jezika: udžbenik za 4. Razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.
34. Silić, Josip, 2006. *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput.
35. Silić, Josip, Pranjković, Ivo, 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
36. Skelin Horvat, Anita; Muhvić-Dimanovski, Vesna, 2010. Država u banani i mrak sniženja – žargonizmi u svakodnevnom jeziku, u: *Proizvodnja i percepcija govora*, ur. Mildner, Vesna; Liker, Marko. Zagreb: FF Press, str. 337–361.
37. Tafra, Branka; Košutar, Petra, 2009. Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku. *Suvremena lingvistika*. 35/67: 87–107.
38. Žargonaut. <https://www.zargonaut.com/> (pristupljeno 31. srpnja 2019.)